

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**SAKSAN LIITTOTASAVALLAN LAIVASTOVOIMIEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN
KEHITYS VUOSINA 1956–1990**

Kandidaatintutkielma

Kadettipursimies
Leo Laine

81. merikadettikurssi
Laivastolinja

Maaliskuu 2014

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
81. merikadettikurssi	Laivastolinja
Tekijä	
Kadettipursimies Leo Laine	
Tutkielman nimi	
Saksan liittotasavallan laivastovoimien käyttöperiaatteiden kehitys vuosina 1956–1990	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika maaliskuu 2014	Tekstisivuja 42 Liitesivuja 2
TIIVISTELMÄ	
<p>Toisen maailmansodan jälkeen Saksa oli voitettu ja miehitetty. Jälleenrakennus alkoi, mutta samalla Saksa jakautui Itä- ja Länsi-Saksaan. Molemmat maat liittyivät kylmän sodan vastakkainasettelun takia muodostettuihin sotilasliittoumiin. Toteuttaakseen tehtävänsä Natossa Länsi-Saksa tarvitsi laivaston. Bundesmarine kehittyi Natossa toiminta-alueenaan Itämeri ja Pohjanmeri läpi kylmän sodan vuosikymmenien.</p> <p>Tutkimus alkaa toisen maailmansodan jälkeisistä vuosista jolloin, miehittäjien alaisuudessa toimi merellisiä organisaatioita miinanraivauksen ja merialueen valvonnan tehtävissä Länsi-Saksan alueella. Tutkimus päättyy vuoteen 1990, jolloin Länsi- ja Itä-Saksa sekä niiden laivastot, Bundesmarine ja Volksmarine, yhdistyivät. Päättökäsitelmänä on selvittää, mitkä olivat Saksan liittotasavallan laivastovoimien käyttöperiaatteet vuosina 1956–1990. Aiheita on tutkittu tarkastelemalla Natoa, Neuvostoliiton muodostamaa uhkaa, Bundesmarinen tehtäviä, toiminta-alueita sekä kalustoa. Tutkimuksessa on käytetty laadullista tutkimusmenetelmää ja laajan tutkimusperiodin takia näkökulma on strateginen, jotta koko aikakausi on pystytty tutkimaan. Lähdeaineisto on kerätty sotilaslehtien aikalaislehdistöstä ja tiedot on varmennettu myöhempien opinnäytteiden ja kirjallisuusteoksien avulla. Pääosa lähdeaineistosta on englanninkielisiä ja länsimaiden tuottamia.</p> <p>Tuloksena voidaan sanoa, että Bundesmarine kehittyi perustamisensa jälkeen erittäin tehokkaaksi osaksi Natoa, joka oli korvaamaton pohjoisen selustan turvallisuudelle. Bundesmarine oli yhden jäsenmaan laivasto Natossa, joka hoiti osuuttaan jaetun vastuun mukaisesti huomioiden annettu tehtävä ja toiminta-alueen erityispiirteet. Yksittäinen uusi doktriini, uhkakuvan muutos, tekninen kehitys tai rajoituksen poisto toiminta-alueessa ja aserajoituksissa ei muuttanut koko käyttöperiaatetta, mutta vaikutti johonkin käyttöperiaatteen osa-alueeseen.</p>	
AVAINSANAT	
Saksan liittotasavalta, Bundesmarine, Itämeri, Pohjanmeri, kylmä sota, käyttöperiaate, Nato	

SAKSAN LIITTOTASAVALLAN LAIVASTOVOIMIEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN KEHITYS VUOSINA 1956–1990

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ, RAJAUS JA MENETELMÄ.....	2
1.2	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET JA LÄHDEMATERIAALI	4
1.3	YLEISESTI MERISODANKÄYNNISTÄ JA ALUKSISTA	5
2	BUNDESMARINEN PERUSTAMINEN JA KEHITYS VUOTEEN 1972 ASTI	7
2.1	KRIEGSMARINEN HAJOTTAMINEN JA BUNDESMARINEN PERUSTAMINEN.....	7
2.2	BUNDESMARINE NATOSSA	10
2.3	MASSIIVISEN KOSTOISKUN DOKTRIINISTA JOUSTAVAN VASTATOIMINNAN PERIAATTEESEEN	11
2.4	LÄNSI-SAKSAN ENSIMMÄINEN LAIVASTO-OHJELMA	14
3	BUNDESMARINEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN KEHITYS VUOSINA 1972–1980	20
3.1	POHJANMEREN KOROSTUMINEN TOIMINTA-ALUEESSA.....	21
3.2	SYVYYDEN HYÖDYNTÄMINEN ETUPAINOTTEISIN PUOLUSTUKSEN PERIAATTEESSA	22
3.3	BUNDESMARINEN VASTUUN LISÄÄNTYMINEN JA NATON VALMIUSYKSIKÖIDEN PERUSTAMINEN	25
3.4	BUNDESMARINEN KALUSTON MODERNISOINTIOHJELMA	26
4	BUNDESMARINEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN KEHITYS VUOSINA 1980–1990	29
4.1	YHTEISEEN KOMENTOON NATOSSA.....	29
4.2	RAJOITTEET LÄNSI-SAKSAA KOHTAAN POISTETAAN	31
4.3	UUSIEN ALUSTEN KÄYTTÖÖNOTTO JA VANHOJEN POISTAMINEN.....	32
4.4	BUNDESMARINEN JA VOLKSMARINEN YHDISTYMINEN	34
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	36
6	LÄHTEET	43
6.1	JULKAISTUT LÄHTEET.....	43
6.1.1	KIRJALLISUUS	43
6.1.2	ARTIKKELIT.....	44
6.1.3	OPINNÄYTTEET JA TUTKIMUKSET.....	46
6.1.4	LEHDET	47
6.1.5	INTERNET-LÄHTEET.....	47
7	LIITTEET	48

SAKSAN LIITTOTASAVALLAN LAIVASTOVOIMIEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN KEHITYS VUOSINA 1956–1990

1 JOHDANTO

Vuonna 1945 toinen maailmansota oli päättynyt, Saksa oli lyöty ja liittoutuneet olivat miehittäneet sen. Miehitetty Saksa jaettiin pääkaupunki Berliini mukaan lukien neljään miehitysvyöhykkeeseen Yhdysvaltojen, Neuvostoliiton, Iso-Britannian sekä Ranskan kesken. Miehittäjät alkoivat hoitamaan vyöhykkeidensä hallinnointia ja jälleenrakennusta kukin omalla tavallaan. Neuvostoliitto kuitenkin panosti vyöhykkeellään oman ideologiansa istuttamiseen ja sotakorvausten haalimiseen, kun taas Liittoutuneiden yhteinen tavoite oli estää Saksaa uhaamasta Euroopan rauhaa enää uudestaan. Osa länsivalloista alkoikin etsimään yhteistä puolustusratkaisua, jonka tuloksena syntyi vuonna 1948 Brysselin sopimuksen kautta Länsi-Euroopan unioni (*Western European Union, WEU*). 1940-luvun loppua kohden kävi kuitenkin entistä selvemmäksi, että suurin uhka muodostuisikin Neuvostoliitosta eikä Saksasta. Vuoteen 1949 mennessä Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska olivat yhdistäneet vyöhykkeensä, ja Yhdysvaltojen idän politiikka, joka koostui aluksi yhteistyöstä ja sopeutumisesta, muuttui eristykseksi ja patoamiseksi. Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton ideologioiden ristiriidat kiteytyivät sodan jälkeisessä Saksassa, josta tuli kylmän sodan ensimmäinen näyttämö.

Vuonna 1949 osa länsimaista Yhdysvaltojen johdolla perustivat Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton. Samana vuonna länsimaiden miehittämän vyöhykkeen Saksa julistettiin Saksan liittotasavallaksi. Liittotasavallan ensimmäinen kansleri Konrad Adenauer ajoi perustamisesta lähtien nuorta liittotasavaltaa kohti täysimittaista ja tasa-arvoista Nato jäsenyyttä.¹ Liittotasavallan vastavedoksi Itä-Saksan alueelle perustettiin Saksan demokraattinen tasavalta samana vuonna. Korean sota vuonna 1950 kiihdytti Länsi-Saksan integroitumista Natoon. Länsi ymmärsi myös, että Euroopan puolustus ja kommunismin patoaminen vaatisivat suuria liittoutuneiden joukkoja. Länsi-Saksa alettiin nähdä osana yhteistä puolustusratkaisua Neuvostoliittoa vastaan. Länsi-Saksan integroiminen Natoon oli kuitenkin haasteellista, koska samaan

¹ Schoenfeld, Jobst: *German-American Security Relations Within NATO and The UN*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1994, s. 17.

aikaan käsiteltiin sen tekemiä kauheuksia toisessa maailmansodassa sekä tästä johtuvaa epäluottamusta. Vuosien 1949–1954 keskustelun ja kiistelyn jälkeen Länsi-Saksa hyväksyttiin Natoon vuonna 1955 sekä sen miehitysstatus poistettiin. Vastalauseeksi Neuvostoliitto perusti miehittämiensä valtioiden kesken oman puolustusliittonsa, Varsovan liiton. Länsi-Saksa jäi Varsovan liiton valtioiden välittömään läheisyyteen keskelle Eurooppaa. Maantieteellisesti se oli Naton eturintama, joka joutuisi ottamaan mahdollisen sodan ensi-iskun vastaan. Tanskan salmien puolustus oli Naton tehtävänä, koska alue oli strategisesti merkittävä molemmille sotilasliittoumille. Nato pystyi aluetta hallitsemalla patoamaan Neuvostoliiton Itämeren laivaston tukikohtiinsa sekä vahventamaan omia joukkojaan. Jotta Länsi-Saksa pystyi osallistumaan Naton kollektiiviseen tehtäväjakoon Pohjanmeren ja Itämeren toiminta-alueellaan, tarvitsi se vahvan laivaston.

1.1 Tutkimuksen tehtävä, rajaus ja menetelmä

Tutkimuksen pääkysymyksenä on selvittää, mitkä olivat Saksan liittotasavallan laivaston käyttöperiaatteet vuosina 1956–1990.

Pääkysymystä tutkitaan seuraavien neljän alakysymyksen avulla:

1. Mitkä olivat Saksan liittotasavallan laivaston käyttöperiaatteet, kun se perustettiin vuonna 1956 ja miten ne kehittyivät vuoteen 1990?
2. Mikä oli Saksan liittotasavallan laivaston tehtävä sotilasliitto Natossa ja miten se muuttui?
3. Miten Saksan liittotasavallan laivaston kalusto ja toiminta-alue ovat muuttuneet vuosina 1956–1990?
4. Miksi Saksan liittotasavallan laivastovoimien käyttöperiaatteet muuttuivat vuosina 1956–1990?

Tutkimus on rajattu alkamaan vuodesta 1956, jolloin Bundesmarine perustettiin. Vuosia 1945–1956 kuitenkin käsitellään tutkimuksen alussa, jotta saadaan selvitettyä, mitkä organisaatiot edelsivät Bundesmarinen perustamista sekä miten liittoutuneet suhtautuivat Länsi-Saksan uudelleenaseistukseen. Näin saadaan luotua tutkimukselle kronologinen perusta. Vuosien 1956 ja 1972 välinen aika kuvaa nuoren laivaston muotoutumista sille asetettujen tehtävien ja rajoitusten puitteissa. Vuonna 1967 tapahtui merkittävä muutos, kun Nato Yhdysvaltojen johdolla siirtyi massiivisen kostoiskun doktriinista (*Massive Retaliation*) joustavan vastatoiminnan periaatteeseen (*Flexible Response*). Tämä näkyi Bundesmarinen toiminnassa vasta vuonna 1972, kun uusi laivastodoktriini otettiin käyttöön. Vuosina 1972–1980 Bundes-

marinen toiminta-alue laajeni sekä sille annettujen tehtävien määrä kasvoi. Vuonna 1980 Länsi-Saksa itse poisti omaa toimintaa haittaavat rajoituksensa. Vuosien 1980–1990 kehitys päättyy kylmän sodan loppumiseen. Tutkimus päättyy vuoteen 1990, kun Saksat sekä niiden laivastot, Bundesmarine ja Volksmarine, yhdistyivät. Tutkimuksen dispositio mukailee näitä tapahtumia ja siinä käsitellään sekä Bundesmarinen Itämeren että Pohjanmeren laivasto-voimia. Tämän johdosta lukija pystyy näkemään, miten toiminta-alue kokonaisuudessaan laajeni sekä alukset kehittyivät tehtävien ja uhkakuvien mukana.

Tutkimuksen tavoitteena on keskittyä nimenomaan Bundesmarinen kehittymiseen torjumaan Neuvostoliiton uhkaa Itämeren ja Pohjanmeren alueilla Nato-liittolaisten kanssa. Tämän vuoksi aluksista käsitellään vain taistelualuksia sekä niihin rinnastettavia aluksia, koska ne iskukykyisimpinä joukkoina parhaiten pystyivät vastaamaan vallinnutta uhkakuvaa vastaan. Meri-ilmavoimista käsitellään vain aseistettuja lentokoneita. Varsovan liiton joukoista keskitytään Neuvostoliiton sekä Itä-Saksan laivastoihin. Pääpaino asetetaan Neuvostoliiton Itämeren laivastoon, mutta myös pohjoisen laivaston alusten liikehdintää on tarkasteltu. Itä-Saksan laivastosta tarkastellaan, miten se liittyi Neuvostoliiton Itämeren laivaston tehtäviin. Tutkimuksessa ei käsitellä teknistä kehitystä tekniikan, vaan suorituskyvyn näkökulmasta.

Käyttöperiaate tarkoittaa tutkimuksessa sitä, miten Saksan liittotasavalta käytti Bundesmarinea sille annettujen tehtävien toteuttamiseksi omalla toiminta-alueellaan vallinnutta uhkakuvaa vastaan. Tutkimuksessa selvitetään ne lähtökohdat, joista Bundesmarine 1950-luvulla alkoi kehittyä. Tutkimuksessa pyritään löytämään vastaus siihen, minkä takia käyttöperiaatteet muuttuivat vuosien aikana sekä nostetaan esille ne asiat, jotka vaikuttivat muutosten taustalla Saksassa, Natossa tai maailmanlaajuisesti. Tulosten pohjalta selvitetään, miten nämä muutokset vaikuttivat Bundesmarinen toimintaan. Tutkimusperiodi on melkein 40 vuotta. Jotta näin pitkä ajanjakso saadaan yleisesti mutta kokonaisvaltaisesti tarkasteltua, on näkökulma tutkimuksessa strateginen.

Tutkimuksessa on käytetty laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Aineistonhankintamenetelmänä on käytetty kirjallisuuslähteitä, lehtiartikkeleita sekä aiempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Aineistosta etsitään vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksessa on käsitelty aikalaislehdistön artikkeleita, joiden lähdetieto on varmennettu sekä sitä on mahdollisesti täydennetty myöhemmän ajan kirjallisuuslähteistä. Näin yksittäistä lähdettä on verrattu muihin lähteisiin ja tieto on varmistettu. Johtopäätökset on muodostettu hahmottamalla tutkimusperiodin kokonaiskuva sekä Bundesmarinen kehitys sinä aikana. Tämän avulla on selvitetty tiettyinä ajanjaksoina vallinneet ja ennen kaikkea vaikuttaneet tekijät.

1.2 Aikaisemmat tutkimukset ja lähdemateriaali

Tätä aihetta on tutkittu Suomessa erittäin vähän. Yhdysvalloissa sen sijaan Länsi-Saksan uudelleenaseistamisesta sekä sen kehityksestä on kirjoitettu hyvin paljon aikalaislehdissä. Tutkimusperiodia on myös käsitelty Naval Postgraduate Schoolin² opinnäytetöissä. Suomalaisessa sotilaslehdissä kirjoitetut artikkelit koskevat pääasiassa Bundesmarinen kalustohankintoja. Tutkimuksessa käytetyt lähteet ovat käytännön syistä pääosin englanninkielisiä sekundäärilähteitä saksankielisten alkuperäislähteiden sijaan.

Lähdeaineiston keskeisin kirjallisuusteos on Douglas C. Peiferin *The Three German Navies*, joka käsittelee toisen maailmansodan jälkeisten Saksojen merellisiä organisaatioita sekä Bundesmarinen ja Volksmarinen perustamista ja alkuaikoja 1960-luvulle asti. Douglas C. Peifer toimi teoksen kirjoittamisen aikaan apulaisprofessorina Air Command and Staff Collegessa Yhdysvalloissa. Hän on julkaissut useita artikkeleja liittyen Itä- ja Länsi-Saksan laivastoihin.

Keskeisimmät opinnäytetyöt ovat John M. Tindallin Naval Postgraduate Schoolille tekemä *The Navies of the Federal Republic of Germany and the German Democratic Republic* sekä Norjan ulkopoliittisen instituutin julkaisema Jay Wagnerin *West German Naval Policy on the Northern Flank*. Kapteeniluutnantti Tindall³ käsittelee ylemmän korkeakoulututkinnon opinnäytetyössään Bundesmarinen ja Volksmarinen perustamista sekä niiden kehitystä 1980-luvulle asti. Wagnerin työ käsittelee Bundesmarinen kehitystä laajasti niin maantieteellisesti kuin Naton puolustusliittouman sisällä vuoteen 1988 asti. Wagner on perehtynyt kansainväliseen politiikkaan painopisteenään merialueet, Pohjois-Euroopan turvallisuus ja Länsi-Saksan ulkopoliittikka.

Lähdeaineiston aikakauslehdet ovat pääosin Yhdysvaltojen tuottamia. Keskeisimpinä englanninkielisinä aikakauslehtinä on käytetty lehtiä *U.S Naval Institute Proceedings*, *NATO's Fifteen Nations*, *Navy International*, *International Defence Review* sekä *Naval Forces*. Artikkeleiden kirjoittajat ovat upseereita Länsi-Saksan asevoimissa ja muissa Naton jäsenmaissa sekä journalisteja. Bundesmarinen amiraalit Friedrich Ruge sekä Ansgar Bethge pystyvät tuomaan artikkeleissaan selkeästi esille Bundesmarinen kehitystä tehtäviensä

² Naval Postgraduate School on Yhdysvaltojen laivaston ylläpitämä tutkimusyliopisto, joka myöntää maisterin, insinöörin sekä tohtorin tutkintoja.

³ Yhdysvaltojen laivastossa Suomen merivoimien kapteeniluutnanttia vastaava arvo on lieutenant.

ansiosta. Aikakauslehtien artikkelit käsittelevät sen hetken tapahtumia, suunnitelmia sekä käynnissä olevia projekteja ja hankintoja. Myöhempien lehtien sekä opinnäytetöiden tutkimisen johdosta on pystytty selvittämään, mitkä asiat ovat toteutuneet tai pitäneet paikkaansa. Eri lehtien artikkeleita samalta ajanjaksolta tutkimalla on havaittu, että ne käsittelevät samoja aiheita. Artikkelit ovat myös saattaneet toistua eri lehdissä. Tutkimuksen lähdekritiikissä tulee ottaa huomioon, että käytetyt lähteet ovat suurimmilta osin aikalais-kirjallisuutta sekä länsimaiden tuottamia. Neuvostoliiton ja itäblokin näkökulmia ei saada arvioitaessa Bundesmarinen käyttöperiaatteita sekä sen tehtävien toteutumismahdollisuuksia Varsovan liiton laivastoja vastaan.

1.3 Yleisesti merisodankäynnistä ja aluksista

Jotta Bundesmarinen käyttöperiaatteet ja etenkin sille käskettyjen tehtävien toteutus olisivat helpommin ymmärrettävissä, on syytä aluksi käydä läpi merisodankäynnin yleisiä piirteitä ja sotalaivastojen käyttämiä aluksia. Merisodankäynnin keskiössä on tietyn merialueen kontrolli, jolla on merkitystä joko omalle, aikanaan vallattavalle tai vastustajan merialueelle. Mannervaltojen ja saarivaltioiden intressit ja käyttöperiaatteet merisodankäynnissä luonnollisesti vaihtelevat suuresti. Yleisesti sotalaivastojen sodan ajan tehtävänä on kuitenkin koko taistelunäyttämön mittakaavassa tukea maavoimien maa-alueiden hyökkäystä joko sivustasta tai joukkojen ja materiaalin kuljetuksilla. Omat merikuljetukset voivat siis mahdollistaa tällaiset operaatiot tai vastaavasti vihollisen merikuljetusten estäminen voi estää ne. Merioperaatiot toteutetaan veden päällä pinta-aluksilla, veden alla sukellusveneillä sekä veden yläpuolella meri-ilmavoimilla. Muita tehtäviä merialueen kontrollin eli niin sanotun merenherruuden lisäksi ovatkin merikuljetukset, maihinnousuoperaatiot, saattueiden suojaaminen sekä merellinen läsnäolo eli ”lipunnäyttäminen”. Merialueen kontrollia voidaankin suorittaa niin merellisellä läsnäololla kuin miinoittamalla.⁴

Sotalaivastot toteuttavat niille käskettyjä valtion maantieteelliseen sijaintiin sekä puolustuspolitiikkaan perustuvia tehtäviä. Suurvaltojen laivastot poikkeavat suuresti pienten valtioiden laivastoista ja niiden tehtävät totutetaan tehtävän luonteesta riippuen erilaisilla aluksilla. Alukset jaetaan ryhmittäin taistelualuksiin, apu- ja kuljetusaluksiin sekä koulutusaluksiin. Taistelualukset jaetaan pinta-aluksiin ja sukellusveneisiin. Pinta-alukset jaetaan edelleen uppouman ja aseistuksen perusteella suurimmasta pienimpään lentotukialuksiin, risteilijöihin, hävittäjiin, fregatteihin, korvetteihin, ohjus-, torpedo- ja vartioveneisiin, maihinnousualuksiin

⁴ Rekkedal, Nils Marius: *Nykyaikainen sotataito – Sotilaallinen voima muutoksessa*, toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulussa Juha Mälkki, Edita Prima Oy, Helsinki, 2006, ss. 315–319.

sekä miinoittajiin ja miinantorjunta-aluksiin. Itämeren alukset ovatkin pääosin pieniä ja nopeita, mutta tulivoimaisia korvetteja, ohjus-, torpedo- ja vartioveneitä, maihinnousualuksia sekä miinasodankäynnin aluksia. Esimerkiksi Yhdysvaltojen avomerilaivastot muodostuvat taas suurten lentotukialusten ympärille.⁵

⁵ *Merisotilaan käsikirja*, toimittanut Merivoimien Esikunta, Edita Prima Oy, Helsinki, 2010, ss. 58–59.

2 BUNDESMARINEN PERUSTAMINEN JA KEHITYS VUOTEEN 1972 ASTI

Saksan laivaston Kriegsmarinen täydellisen antautumisen jälkeen saksalaiset liittoutuneiden johdolla aloittivat miinanraivauksen Euroopan merialueilla. Tämänlaiset merelliset organisaatiot helpottivat Länsi-Saksan toimintaa kaluston, osaamisen sekä miehistön osalta, kun se vuonna 1955 Nato-jäsenyyden saatuaan alkoi perustamaan omaa laivastoaan. Maaliskuussa 1956 Itä-Saksa Neuvostoliiton johdolla perusti oman laivastonsa, Volksmarinen. Tehtävät koko Länsi-Saksan asevoimille tulivatkin perustamaan Yhdysvaltojen sekä Naton puolustusmalliin idän uhkaa vastaan. Bundesmarine alkoi kehittymään entisten miehittäjiensä mutta nykyisten liittolaistensa tuella ja ohjauksella. Vuoden 1961 Berliinin kriisi sekä vuoden 1962 Kuuban kriisi kiristivät kaksinapaista maailmaa sekä sotilasliittoumien välejä. Bundesmarinesta tuli Natossa aktiivinen toimija, joka halusi kehittää toimintaansa ja integroitumista länteen. Tästä osoituksena ovat vuoden 1962 muutokset komentorakenteeseen sekä vuoden 1967 osallistuminen Naton valmiusyksiköiden toimintaan. Natoa kuitenkin vaivasi koko 1960-luvun Yhdysvaltojen ajautuminen syvemmälle Vietnamin sotaan sekä Ranskan vetäytyminen sotilasliitosta vuonna 1966. Ydinaseiden käytön muodostama uhka laski, kun Naton massiivisen kostoiskun doktriini muuttui vuonna 1967 joustavan vastatoiminnan doktriiniksi. Muuttuneen doktriinin ja laskeneen uhkan aiheuttamat muutokset konkretisoituivat Bundesmarinessa vuonna 1972 uuden laivastodoktriinin myötä.

2.1 Kriegsmarinen hajottaminen ja Bundesmarinen perustaminen

Toisen maailmansodan alkaessa Saksan laivasto, Kriegsmarine, joutui taisteluihin vuosikymmenen liian aikaisin. Suunnitelmia sodan varalle ei ollut ehditty vielä täysin toteuttaa. Kriegsmarine joutui kuitenkin tehokkaan alkunsa jälkeen keskittymään omien sotilaidensa evakuoiteihin sekä vastustajan viivytykseen, kun sota läheni loppuaan. Sota päättyi Saksan täydelliseen antautumiseen toukokuun 5. päivänä vuonna 1945. Sota oli ollut Kriegsmarinelle raskas ja yli 179 000 merisotilasta oli kuollut.⁶

Sodan loputtua liittoutuneet alkoivat riisua saksalaisia joukkoja aseista. Kriegsmarinen aluksia, tiloja ja välineitä tuhottiin ja jaettiin liittoutuneiden kesken. Sodan jäljiltä oli jäänyt Euroopan vesialueille arviolta noin 600 000 merimiinaa. Niiden raivaamista varten liittoutuneet

⁶ Peifer, Douglas: *New Perspectives on Maritime History and Nautical Archaeology: The Three German Navies; Dissolution, Transition and New Beginnings, 1945–1960*, University Press, Florida, 2002, ss. 20, 39, 40.

mobilisoivat saksalaisten miinanraivaajia alkuperäisine miehistöineen jo muutama päivä antautumisesta. Toimintaa täsmennettiin perustamalla miinanraivaushallinto (*German Mine Sweeping Administration, GM/SA*) heinäkuussa 1945. Neuvostoliiton painostuksen takia miinanraivaushallinto hajotettiin vuonna 1948, koska siinä oli säilynyt osia vanhan Kriegsmarinen rakenteista. Hajotuksen takia britit perustivat pienen siviilimiinanraivausyksikön Cuxhavenin kaupunkiin, joka perustui täysin vapaaehtoisuuteen ja työsopimuksiin. Se jatkoi toimintaansa vuoteen 1951 asti.⁷

Saksan remilitarisointi nousi esille Korean sodan puhkeamisen yhteydessä vuonna 1950. Länsivallat pelkäsivät, että Yhdysvaltojen joukkojen ja resurssien siirto Korean niemimaalle antaisi Neuvostoliitolle mahdollisuuden laajentaa vaikutuspiiriään Euroopassa. Heinäkuussa 1950 Yhdysvallat ryhtyi julkisesti ajamaan Saksan liittämistä Naton jäseneksi. Ranska vastusti ideaa Saksan remilitarisoinnista ja esitti, että perustettaisiin Euroopan turvallisuusyhteisö (*European Defence Community, EDC*), joka käyttäisi saksalaisia sotilaita Saksan oman kansallisen armeijan sijaan.⁸

Valmistelut juuri perustetun Saksan liittotasavallan tulevalle laivastolle etenivät kuitenkin usealla eri tasolla. Marraskuussa 1950 Yhdysvallat perusti kolme työpalvelusosastoa (*Labor Service Unit, LSU*), joiden tehtävänä oli avustaa Yhdysvaltoja sen laivaston alusten ja tilojen miehittämisessä Saksassa. Saksan liittotasavalta taas perusti oman merivartiostonsa (*Seegrenzschutz*) maaliskuussa 1951 valvomaan merialueitaan. Yhdysvallat ja britit tukivat myös virallisesti ja epävirallisesti entisiä Kriegsmarinen veteraaneja eri asiantuntijaorganisaatioissa, kuten Bremerhavenin laivastohistorioitsijat (*Naval Historical Team Bremerhaven, NHT*)⁹, Klosen pikaveneriymä (*Klose Fast Patrol Group*) ja Gehlenin organisaation laivasto-osa.¹⁰

Neuvottelut EDC:n osalta päättyivät vuonna 1954 Ranskan vastustukseen aserajoitusten muuttamisesta. Tämä avasi uudestaan keskustelun Länsi-Saksan liittymisestä Natoon. Prosessi eteni nopeasti, ja parlamentti hyväksyi länsiliittouman vuonna 1954 tekemän yhteisen päätöksen ns. Pariisin sopimuksen helmikuussa 1955, minkä johdosta Saksan liittotasavallasta tuli Naton jäsen toukokuussa 1955. Sopimus palautti liittotasavallalle täyden valtiollisen itse-

⁷ Peifer 2002, ss. 43, 67–69, 95–97.

⁸ Sama, s. 150.

⁹ Naval Historical Team Bremerhaven oli toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvaltojen muodostama organisaatio, joka koostui Kriegsmarinen ylimmästä johdosta. NHT tuotti Yhdysvalloille erilaisia tutkimuksia mm. Kriegsmarinen sotakokemuksista Neuvostoliittoa vastaan.

¹⁰ Klose Fast Patrol Group oli brittien organisoima ja ylläpitämä organisaatio, joka koostui Kriegsmarinen veteraaneista ja aluksista, jotka toteuttivat tiedustelua briteille Itämeren alueella. Gehlenin organisaatio oli saksalaisten tiedusteluorganisaatio, joka työskenteli amerikkalaisille. Peifer 2002, ss. 103–105, 152, 161.

näisyyden, sen sotilasvoima integroitiin täysin liittouman alaisuuteen ja aseille asetettiin tuotantorajoitukset. Länsi-Saksan tuli myös liittyä Brysselin sopimuksen pohjalta perustettuun Länsi-Euroopan unioniin, joka tulisi valvomaan aseiden tuotantorajoitusten sekä toiminta-alueen rajoitusten noudattamista.¹¹

Pariisin sopimuksessa vuonna 1954 Saksan liittotasavalta velvoitettiin varustamaan ja rakentamaan itselleen laivasto. Heti Naton jäseneksi päästyään parlamentti hyväksyi heinäkuussa 1955 yhteensä 6 000 upseerin ja miehistön jäsenen värväyksen. Tammikuussa 1956 ensimmäiset vapaaehtoiset merisotilaat määrättiin palvelukseen Wilhelmshavenin laivastotukikohdassa. Tämä merkitsi virallista Bundesmarinen syntyä¹². Vuoden 1955 aikana Bundesmarine koostui ainoastaan 80 upseerista ja aliupseerista, mutta vuoden 1957 loppuun mennessä koko oli kasvanut jo 15 000 mieheen ja sataan alukseen. Rajoituksina säädettiin, että Länsi-Saksan alueella ei saisi valmistaa atomiaseita eikä kemiallisia tai biologisia aseita, herätemiinoja eikä ohjattavia tai pitkän kantaman ohjuksia. Sota-alusten tuotanto kiellettiin lukuun ottamatta pienempiä puolustustarkoituksiin tarkoitettuja aluksia. Alusten uppouma ei saanut ylittää 3 000:ta tonnia eikä sukellusveneiden 350:tä tonnia.¹³

Neuvostoliitto oli jo vuonna 1946 päättänyt perustaa miehitysvyöhykkeelleen aseistettuja saksalaisia joukkoja. Näiden suunnitelmien pohjalta kehittyi Itä-Saksassa Kansanpoliisin meriosasto (*Volkspolizei-See*). Länsi-Saksan uusien asevoimien sekä Nato-jäsenyyden johdosta Neuvostoliitto perusti Varsovan liiton, jonka jäsen Itä-Saksasta tuli. Kansanpoliisin meriosasto muuttui Kansanarmeijan merivoimiksi, kunnes nimitys *Volksmarine* otettiin käyttöön vuonna 1960. Volksmarine tuli kehittyä Neuvostoliiton Itämeren laivaston ohjauksessa toimivaksi osaksi Varsovan liiton laivastoa, jonka alaisuudessa se operatiivisesti oli. Volksmarine komentorakenne muistutti hyvin paljon Neuvostoliiton keskitettyä ja tiukkajohtoista rakennetta.¹⁴

¹¹ Wagner, Jay: *West German Naval Policy On The Northern Flank: Determinants and Perspectives 1955–1988*, Norsk Utenrikspolitisk Institut, Oslo, 1988, ss. 38-39; Peifer 2002, ss. 161, 177; Harjula & Järvenpää: Ranskan ja Saksan liittotasavallan turvallisuuspoliittisten suhteiden kehitys: vastakkainasettelusta yhteistyöhön, *Tiede ja Ase*, N:o 41, 1983, ss. 70–71.

¹² Sander-Nagashima, Johannes: *Die Bundesmarine 1950 bis 1972 Konzeption und Aufbau*, Herausgegeben vom Militärgeschichtlichen Forschungsamt, Band 4, Oldenbourg Wissenschaftsverlag, München, 2006, s. 549.

¹³ Tindall, John: *The Navies of the Federal Republic of Germany and the German Democratic Republic: A Comparison and Analysis of Structures, Alliance Relations, Doctrine, and Capabilities*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1983, s. 21.

¹⁴ Rekkedal & Bergström: *Operaatiotaito – Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*, Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksen julkaisusarja 1, N:o 1, Edita Prima Oy, Helsinki, 2013, s. 119; Tindall 1983 ss. 27, 36, 39.

2.2 Bundesmarine Natossa

Pohjois-Atlantin liiton asevoimat jakaantuivat kolmeen voimaryhmään. Ne olivat Atlantin (*Allied Command Atlantic, ACLANT*), Euroopan (*Allied Command Europe, ACE*) ja Englannin kanaalin (*Allied Command Channel, ACCHAN*) voimaryhmät. ACE jakautui edelleen kolmeen osaan, jotka olivat Pohjois-Euroopan (*Allied Forces Northern Europe, AFNORTH*), Keski-Euroopan (*Allied Forces Central Europe, AFCENT*) ja Etelä-Euroopan (*Allied Forces Southern Europe, AFSOUTH*) osat. Pohjois-Euroopan voimien komentajalle (*Commander-in-Chief Allied Forces North, CINCAFORTH*), jonka esikunta sijaitsi Kolsaasissa Norjassa, alistuivat Länsi-Saksan merivoimat sekä suurin osa Norjan ja Tanskan merivoimista.¹⁵ Länsi-Saksan liittyttyä Natoon oli sen maavoimat jaettu AFCENT:in sekä AFNORTH:in alle. Tämä tarkoitti sitä, että myös Bundesmarinen joukot oli jaettu Pohjanmerellä ja Itämerellä. Länsi-Saksa aloitti työstämään rakennemuutosta, jotta monimutkaista komentorakennetta saataisiin muutettua. Vuonna 1961 Oslon sopimuksessa päästiin ratkaisuun, joka johti erillisen johtoportaan (*Baltic Approaches, BALTAP*) perustamiseen Tanskan salmien alueelle vuonna 1962. BALTAP asetettiin pysyvästi AFNORTH:in alle. Katso kaavio 2.¹⁶

Integroituakseen ja kehittääkseen niin yhteis- kuin omaa toimintaansa Bundesmarine osallistui heti vuoden 1957 keväästä lähtien yhteisiin harjoituksiin muiden liittolaisten kanssa. Länsi-Saksan, Tanskan ja Norjan moottoritorpedoveneet harjoittelivat Tanskan salmissa. Länsi-Saksan ja Tanskan hävittäjät sekä Länsi-Saksan ja Belgian miinantorjunta-alukset harjoittelivat myös keskenään. Länsi-Saksan merisotilaita myös koulutettiin liittolaismaissa sekä koululaivat vierailivat koulutuspurjehduksillaan vierassatamissa.¹⁷

Naton tehtävien toteutus perustui osallistujavaltioiden yhteiseen vastuujakoon. Naton merivoimat oli rauhan aikana lähes kokonaan kansallisessa johdossa. Yhteisharjoituksissa ne alistuivat muiden puolustushaarojen tapaan sodanajan organisaation mukaisesti alueellisille komentajille. Atlantin voimaryhmän komentajalla, (*Supreme Allied Commander Atlantic, SACLANT*), oli välittömässä rauhan ajan johdossaan ainoastaan Atlantin valmiusyksikkö (*Standing Naval Forces Atlantic, STANAVFORLANT*), joka oli noin viidestä hävittäjä- ja

¹⁵ Vitikka, Olavi: *NATO:n merivoimat, tehtävät ja suorituskyky, tulevan kehityksen arviointia*, Sotatieteen laitoksen julkaisusarja 1B, N:o 4, Toimittanut Sotatieteen laitoksen Strategian toimisto, Helsinki, 1978, ss. 56–58.

¹⁶ Wagner 1988, ss. 64–66.

¹⁷ Ruge, Friedrich: *The Reconstruction of the German Navy 1956–1961*, *United States Naval Institute Proceedings* vol 88, N:o 7, heinäkuu 1962, ss. 62–64.

fregattiluokan aluksesta koostuva monikansallinen yksikkö. Yksikkö perustettiin vuonna 1967, ja Länsi-Saksa osallistui yksikön toimintaan sen perustamisesta lähtien.¹⁸

2.3 Massiivisen kostoiskun doktriinista joustavan vastatoiminnan periaatteeseen

Heti perustamisensa jälkeen vuonna 1949 Länsi-Saksa oli idän ja lännen jakajana. Natoon liittyttyään se toimi liittouman eturintamana vastassaan Neuvostoliiton vaikutuksen alla olevat Varsovan liiton jäsenmaat. Välitön läheisyys strategisesti merkittäviin Tanskan salmiin korostui niin Bundesmarinen toiminta-alueessa kuin tehtäväkentässään.¹⁹ Alusta alkaen Bundesmarinen tehtävät sekä kehitys olivat täysin sidoksissa Naton doktriiniin ja puolustusmalliin. Toiminta-alueena oli Itämeri ja Pohjanmeri, joista molemmilla on omat erityispiirteensä. Pohjanmeri on matala ja myrskyisä Atlantin valtameren reunameri. Se yhdistyy Atlantin valtameren lounaassa Englannin kanaalin kautta ja pohjoisessa Norjan ja Shetlandin saarten välistä. Atlantilta Pohjanmeren kautta Itämerelle kulkevat vahvistus- ja huoltokuljetukset olivat elintärkeitä Natolle ja Bundesmarinelle.²⁰

Itämeri puolestaan on erittäin matala Atlantin valtameren sivumeri kapeikkoineen ja matalikkoineen. Tanskan salmet yhdistävät eristetyn Itämeren kapeikkojen ja lahtien kautta Kattegattiin ja Skagerrakkiin, jotka johtavat Pohjanmerelle. Neuvostoliitto piti Itämerta sisämerenä, koska Itämerta reunustavat valtiot koostuivat Tanskaa, pohjoismaita ja Länsi-Saksaa lukuun ottamatta Neuvostoliitosta ja sen satelliittivaltioista. Kylmän sodan aikana Neuvostoliitto piti hallussaan noin 1500 kilometriä Itämeren rantaviivaa ja sen varrella oli merkittävä määrä sen tukikohtia ja satamia. Tanskan kapeikot olivat Luoteis-Euroopan strategisesti merkittävin kohde ja niiden puolustus tuli kuulumaan pääosin Bundesmarinelle. Itämeren laivaväylät olivat Neuvostoliiton tärkein huoltoreitti meritse sekä erittäin kriittinen yhteys Atlantille. Molempien merialueiden hallinta rajoitti siis huomattavasti Neuvostoliiton toimintaa sekä Itämeren laivaston pääsyä valtamerialueille.²¹

Toiminta-alueen erityispiirteet rajoittivat Bundesmarinen tehtävät Itämerelle sekä jossain määrin Pohjanmeren rannikkovesille. Toiminta-alueen pienen koon takia Bundesmarinen

¹⁸ Vitikka 1978, s. 57.

¹⁹ Wagner 1988, s. 212; Tindall 1983, s. 9.

²⁰ Ruge, Friedrich: The Postwar German Navy and Its Mission, *United States Naval Institute Proceedings* vol 83, N:o 10, lokakuu 1957, ss. 1035–1036.

²¹ Ruge 1957, s. 1035–1036; Bidlingmaier, Gerhard: The Strategic Importance of the Baltic Sea, *United States Naval Institute Proceedings* vol 84, N:o 9, syyskuu 1958, ss. 23–25; Cagle, Malcolm: The Strategic Danish Straits, *United States Naval Institute Proceedings* vol 86, N:o 10, 1960, ss. 36–37.

tehtävät olivat alkuvaiheessa vielä varsin rajoittuneita, mutta ne kuitenkin levittäytyivät pidemmälle kuin Saksan pohjoisrannikon välittömään läheisyyteen, koska ne perustuivat liittouman sisäiseen työnjakoon.²² Tämä todennäköisesti johtui myös siitä, että Bundesmarinella ei ollut kykyä toimia kaukana kotitukikohdistaan. Bundesmarinen toiminta-alue 1960-luvulla sekä satamien ja meri-ilmavoimien tukikohdat on esitetty liitteessä numero kaksi.

Naton strategia koostui kolmesta osasta: pelotteesta, puolustuksesta ja liennytyksestä (*Deterrence, Defence and Detente*). Vuonna 1954 otettiin käyttöön massiivisen kostoiskun doktriini. Doktriinin mukaan Neuvostoliiton aggressioita vastaan vastattaisiin kaikilla mahdollisilla ydinaseilla. Naton tavanomaiset joukot viivyttäisivät Neuvostoliiton joukkojen hyökkäystä, kunnes ydinaseiskut tuhoaisivat sen selustan. Atomi-iskujen ensimmäisen vaiheen jälkeen tavanomaiset joukot siirtyisivät puolustuksesta hyökkäykseen. Doktriini pysyi uskottavana niin kauan kuin Yhdysvalloilla oli selkeä yliote ydinaseissa Neuvostoliittoa vastaan. Käytössä ollut uhkakuva perustui olettamukseen, että Naton konventionaaliset asevoimat eivät kykenisi estämään nopeaa Euroopan maa-alueiden menetystä ilman, että välittömästi käytettäisiin ydinaseita niin strategisesti kuin taktisesti.²³

Bundesmarinea vuonna 1955 perustettaessa Naton Euroopan pääesikunta (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe, SHAPE*) määrittä sille neljä ydintehtävää. Ensinnäkin Bundesmarinen tehtävänä oli estää vihollisen laivastovoimia tunkeutumasta Pohjanmerelle Itämereltä johtavien väylien ja Kielin kanavan kautta. Toiseksi sen tehtävänä oli estää Neuvostoliitolta laivaliikenteen käyttö Itämerellä. Kolmanneksi se osallistuisi Saksan Itämeren rannikon ja Tanskan salmien puolustukseen muiden Naton jäsenmaiden kanssa. Lisäksi sen tehtävänä oli auttaa pitämään laivaliikenteen väylät Saksan rannikkoalueilla ja sen läheisillä vesialueilla Naton jäsenmaiden hallussa.²⁴ Nämä tehtävät edellyttivät, että Bundesmarine selviytyisi massiivisen kostoiskun doktriinin mukaisesta atomi-iskujen muodostamasta sodan ensimmäisestä vaiheesta²⁵.

Tehtävät oltaisiin toteutettu yhteistyössä muiden liittolaisten kanssa. Sukellusveneet olisivat partioineet Itämeren keskiosissa ja hyökänneet etupainotteisesti hyökkäävää vihollista kohti. Torpedoveneet olisivat myös suorittaneet puolustuksellisia hyökkäyksiä maihinnousevaa ja etenevää vihollista vastaan, kun samanaikaisesti Tanskan salmia oltaisiin miinoitettu tanskalaisien kanssa. Raskaammat hävittäjä- ja fregattiluokan alukset sekä meri-ilmavoimat olisivat

²² Wagner 1988, s. 42.

²³ Rekkedal & Bergström 2013, s. 122; Tindall 1983, s.45; Klima, Kenneth; *Interpretations of Article 5 of the North Atlantic Treaty, 1949–2002*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2002, s. 13.

²⁴ Peifer 2002, s. 178; Sander-Nagashima 2006, s. 54.

suojanneet Itämeren länsiosia sekä Tanskan salmia. Pohjanmeren läpi tulevia Naton vahvistuskuljetuksia oltaisiin suojattu muiden Atlantia ympäröivien liittolaisten kanssa, mutta Bundesmarinella ei ollut vielä 1960-luvulla varsinaista kykyä toimia niin kaukana tukikohdistaan. Tuki- ja emäalukset olisivat tehneet laivueiden toiminnan mahdollisimman riippumattomiksi tukeutumispaikeista.²⁶ Tehtävien toteutus perustui etupainotteisen puolustuksen periaatteeseen (*Forward Defence*), jossa pyrittiin työntämään puolustuslinja mahdollisimman pitkälle itään pois Länsi-Saksan välittömästä läheisyydestä. Näin pyrittiin vastaamaan mahdollista aggressiota vastaan tarpeeksi kaukana omasta rajasta.²⁷

Naton massiivisen kostoiskun doktriiniin perustuen Bundesmarinen vuoden 1962 konsepti korosti Itämerelle johtavien väylien ja Tanskan salmien puolustamista sekä Englannin kanaalista Pohjanmeren kautta tulevien täydennysten ja vahvistusten suojaamista. Se myös merkitsi laivaston uudelleenrakennusvaiheen päättymistä. Tanskan salmien hallussa pitämisellä oli tarkoitus luoda pohja mahdollisen sodan toiselle vaiheelle, jossa atomi-iskuista selviytymisen jälkeen vahvennetut joukot veisivät taistelut vihollisen alueille. Tämä kosketti Bundesmarinea erityisesti, koska siltä edellytettiin etupainotteisia operaatioita näillä vesillä. 1960-luvun ajan Bundesmarine oli kuitenkin käytännössä Itämeren laivasto, koska Neuvostoliitto oli niin vahva Itämerellä.²⁸

Massiivisen kostoiskun doktriini ei ollut kuitenkaan uskottava. Neuvostoliitto lähestyi ydinasepariteettia Yhdysvaltojen kanssa, ja lisäksi Yhdysvallat ei ollut käyttänyt ydinaseita kylmän sodan kriiseissä 1960-luvulla, mikä oli osoittanut, että niiden käytölle oli suuri kynnyks. Vuonna 1967 Nato hyväksyi käyttöönsä joustavan vastatoiminnan doktriinin (*Flexible Response*). Doktriinin mukaan Nato pyrki käyttämään poliittisia keinoja sekä kaikkia sotilaallisen voiman osa-alueita, jotta se pystyi vastaamaan mahdollista vihamielistä toimintaa vastaan sitä parhaiten vastaavalla vastatoimella. Joustavan vastatoiminnan periaate korosti konventionaalisten joukkojen olemassaoloa Natossa sekä jo rauhan että varsinkin sodan aikana. Bundesmarinen tehtävistä korostuivat liittoutuneiden vahvistusten suojaaminen sekä pelotevaikutuksen luominen. Naton käyttöönotto uusi doktriini pakotti Bundesmarinen miettimään omaa toimintaansa ja kalustoaan. Tulevat kehitykset näkyivät 1970-luvulle tultaessa.²⁹

²⁵ Wagner 1988, s. 64.

²⁶ Bidlingmaier 1958, ss 29–30; Ruge 1957, s. 1035–1037; Wagner 1988, s. 70.

²⁷ Pedlow, Gregory: *Nato Strategy Documents 1949–1969*, 1997, s. 155, <<http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a500328d.pdf>>, 10.4.2013

²⁸ Wagner 1988, ss. 47–48, 66, 70.

²⁹ Tindall 1983, s.45;. Rekkedal & Bergström 2013, s. 126.

Neuvostoliiton laivasto kehittyi toisen maailmansodan jälkeen keskittyen maavoimien operaatioiden tukemiseen. Ydinaseiden aikakauden johdosta laivastolle muotoutuivat kuitenkin uudet tehtävät. Strategisessa kokonaisuudessa sen ensinnäkin tuli tuhota vihollisen laivasto-voimat sekä merikuljetuskyky. Toiseksi sen tuli saavuttaa kyky vaikuttaa vihollisen kotitukikohtien ja satamien alueelle. Näiden vaatimusten johdosta sukellusvenelaivasto alkoi kehittymään nopeasti. Merellisen voiman ymmärtäminen nousi muutenkin Neuvostoliitossa 1960-luvulla ja se tuotti uusia alusluokkia ohjusristeilijöistä, hävittäjistä sekä ohjusveneistä. Itämeren laivasto pysyi vuoteen 1970 suurimpana Neuvostoliiton neljästä laivastosta. Sen tehtävänä oli Tanskan salmien haltuunotto yhdessä muiden puolustushaarojen sekä liittolaisten kanssa. Koko Varsovan liiton laivastovoimat oli Itämeren alueella 185 000 miehen vahvuudellaan melkein viisi kertaa ja alusten osalta neljä kertaa suuremmat kuin Naton joukot. Merellisen voiman korostuminen sekä joukkojen kasvanut koko ja suorituskyky Varsovan liitossa tuli lännelle esiin vuoden 1968 yhteisharjoituksessa Barentsin meren, Norjan meren, Itämeren sekä Pohjois-Atlantin alueilla.³⁰

Volksmarine kehittyi Neuvostoliiton tarkassa ohjauksessa osaksi Varsovan liiton laivastoa. Itä-Saksan asevoimat kokonaisuudessaan luotiin alusta alkaen koalitioarmeijaksi, mikä näkyi siinä, että Volksmarine ei saavuttanut täyttä kykyään, koska sen tehtävät oli sidottu niin rauhan kuin sodan aikana Neuvostoliittoon. Rauhanajan tehtävät koostuivat liittolaisten kanssa alueellisen koskemattomuuden turvaamisesta sekä rauhan ylläpidosta merialueilla. Tämä on todennäköisesti tarkoittanut myös merirajan sisäistä valvontaa, jossa Itä-Saksan hallintoa pakenevia kansalaisia on pidätetty pakoyrityksissään. Sodan aikana tehtäväkentässä olisivat voineet olla joukkojen kuljetukset, merihuolto-operaatiot sekä laivaväylien varmistamiset, jotka olisivat tukeneet Varsovan liiton sotatoimia.³¹

2.4 Länsi-Saksan ensimmäinen laivasto-ohjelma

Bundesmarinelle sopivia aluksia suunniteltaessa tuli ottaa huomioon Neuvostoliiton laivaston vahvuus, koko ja kokoonpano, rautaesiripun läheisyydessä olevat Länsi-Saksan satamat ja väylät sekä muut toiminta-alueen erityispiirteet läntisellä Itämerellä ja Pohjanmerellä.³² Taulukon numero yksi toisessa sarakkeessa on NHT:n laatima suunnitelma laivaston tarvitsemasta kalustosta jo lokakuulta 1950. Tämän lisäksi se arvioi Bundesmarinelle noin 15

³⁰ Garthoff, Raymond: *Sea Power in Soviet Strategy*, *United States Naval Institute Proceedings*, Vol 84, N:o 2, helmikuu 1958, ss. 85–86; Harrigan, Anthony: *The Soviet Sea Power Challenge: Nato In The Age Of Hydrospace*, *NATO's Fifteen Nations*, Vol 13, N:o 3, kesä-heinäkuu 1968, s. 18; Parnell: "Sever" and the Baltic Bottleneck, *United States Naval Institute Proceedings*, Vol 95, N:o 798, elokuu 1969, ss. 28–34.

³¹ Tindall 1983, s. 58; Rekkedal & Bergström 2013, s. 127.

³² Ruge 1962, s. 57; Peifer 2002, s. 178.

100–19 600 sotilaan minimivahvuuden. Taulukon kolmannessa sarakkeessa on SHAPEn Saksan liittotasavallan parlamentille esittämä kalustotarve. Taulukon neljännessä sarakkeessa on lista aluksista, joihin parlamentti oli hyväksynyt määrärahat syyskuuhun 1957 mennessä.³³ Vuosien 1950 ja 1955 erot hävittäjien sekä miinalaivojen lukumäärien välillä johtunevat Varsovan liiton perustamisesta ja Itä-Saksan aseistamisesta muodostuneesta uhkasta.

Aluslaji	NHT suunnitellut 1950	SHAPE esittänyt 1955	Parlamentti hyväksynyt (syyskuuhun 1957 mennessä)
Hävittäjä	-	18	8
Miinalaiva	-	2	2
Saattoalus/fregatti	12	10	6
Torpedo-/tykkivene	36 + 36	40	40
Miinanetsijä	-	24	24
Miinanraivaaja	60	30	30
Sukellusvene	24	12	12
Maihinnousuvene	36	36	12
Satamansuojausalus	-	10	10
Sukellusveneentorjuntavene	12	-	-
Lentokone	144	58	58

Taulukko 1. Suunnitellut kalustotarpeet Bundesmarineen perustamisen yhteydessä.³⁴

Vaikka kalustosuunnitelmat oli hyväksytty, valtiolta puuttuivat tarvittavat telakat sekä suunnittelijat, jotta sota-aluksia olisi voitu rakentaa. Tätä kuitenkin helpottivat LSU:n ja merivartioston liittäminen Bundesmarineen sekä liittoutuneiden avustukset ja lainat. Bundesmarine tarvitsi miinanraivaajia, jotta se pystyi torjumaan vastustajan miinauhan sekä pitämään satamat ja väyläkapeikat käytössään. LSU:lta tulivat Kriegsmarineen entiset kuusi 600 tonnin miinanraivaajaa sekä kaksitoista 140 tonnin nopeaa miinanraivaajaa. Merivartioston liittämisen myötä Bundesmarine sai yhteensä 26 pientä alusta³⁵. Jotta Bundesmarine pystyi toteuttamaan tehtävänsä onnistuneesti jo ennen uusien alusten valmistumista, Länsi-Saksan tuli ottaa aluksia vastaan Nato-kumppaneiltaan. Vuonna 1956 britit luovutti kolme moottoritorpedovenettä, jotka oli rakennettu vuonna 1954 Klossen moottoritorpedolaivueen käyttöön³⁶. Yhdysvallat luovutti 40 Kriegsmarineen entistä R-tyypin miinanraivaajaa ja kuusi Yhdysvaltojen laivaston entistä 60 tonnin vartiovenettä³⁷. Torpedo- sekä vartioveneet soveltuivat hyvin nopeisiin painopisteen muutoksiin sekä merirajan valvontaan niiden nopeuden ja ketteryyden ansioista. Länsi-Saksa tarvitsi alusosastojensa johtoaluksiksi vahvasti aseistettuja hävittäjiä ja fregatteja,

³³ Ruge 1957, s. 1038; Peifer 2002, ss. 175–176.

³⁴ Tindall 1983, s. 23; Ruge 1957, s. 1038; Peifer 2002, ss. 178–179; Sander-Nagashima 2006, s. 54.

³⁵ Ruge 1957, s. 1039.

³⁶ Sander-Nagashima 2006, s. 508; Peifer 2002, s. 169.

³⁷ Snyder, David: Arming the Bundesmarine: The United States and the Build-up of the German Federal Navy, 1950–1960, *The Journal of Military History* N:o 66, huhtikuu 2002, s. 489.

joten se hankki briteiltä yhteensä seitsemän brittien toisen maailmansodan aikaista fregattia, joista ensimmäiset saatiin vuonna 1958. Yhdysvallat taas toimitti kuusi toisen maailmansodan aikaista, 2 750 tonnin, Fletcher-luokan hävittäjää lainaperiaatteella vuosina 1958–1960. Nämä alukset muodostivat Bundesmarinen selkärangan, kunnes se sai omat telakkansa toimintakuntoisiksi.³⁸

Keväällä 1961 WEU poisti herätemiinojen valmistusta koskevan kiellon ja nosti aluksen uppouman rajan 6 000 tonniin. Tämä johtunee Bundesmarinen onnistuneesta integroitumisesta länteen sekä Länsi-Saksan panostuksesta omaan kehitykseensä. Ensimmäiset suunnitelmat uuden Hamburg-luokan aluksista oli tehty 3 000 tonnin rajoissa, jolloin alukselle suunniteltiin 2 800 tonnin uppoumaa. Kiellon poistumisen johdosta suunnitelmat olivat vanhentuneita jo ennen käyttöönottoa. Uuden Hamburg-luokan hävittäjän uppoumaa nostettiin 4 300 tonniin ja aseistusta lisättiin. Tekniset ongelmat ja budjettivaikeudet viivästyttivät kuitenkin Hamburg-luokan sekä Köln-luokan fregattien rakennusta. Suunnitellusta 12:sta Hamburg-luokan hävittäjästä jouduttiin ensin supistamaan kahdeksaan ja lopulta vain neljä hankittiin. Alukset otettiin käyttöön vuosina 1964–1968, viisi vuotta suunnitelmia myöhässä. Köln-luokan fregateista kuitenkin pystyttiin hankkimaan kaikki suunnitellut kuusi kappaletta vuosina 1961–1964, joista viimeinen kolme vuotta myöhässä. Samana aikana hankittiin viisi Thesis-luokan korvettia sukellusveneentorjuntaa varten, joista ensimmäinen vuonna 1961.³⁹

WEU nosti sukellusveneille asetettuja uppouman rajoituksia ensimmäisen kerran vuonna 1962 450 tonniin, ja maaliskuussa 1962 otettiin käyttöön ensimmäinen toisen maailmansodan jälkeen rakennettu sukellusvene, Type 201 (S180). 201-tyypin sukellusveneitä rakennettiin suunnitellusta 12:sta vain kolme kappaletta vuosina 1962–1964, koska niissä käytetty materiaali osoittautui ongelmalliseksi. Näistä kolmesta valmistuneesta kaksi modernisoitiin 205-tyypin (S188) sukellusveneiksi, joissa käytettiin normaalia terästä. Paranneltua 205-tyypin sukellusvenettä rakennettiin yhteensä 11 kappaletta 1960-luvun aikana. Toisen kerran uppouman rajoitusta nostettiin vuonna 1963 vielä tuhanteen tonniin.⁴⁰ Tämä oli kuitenkin poikkeus kuudelle vientiin rakennetulle sukellusvenelle⁴¹.

Itämeren ahtaita ja haastavia olosuhteita varten Bundesmarine rakennutti ensimmäisen laivasto-ohjelmansa aikana kolme alusluokkaa torpedoveneitä. Kaksikymmentä kappaletta Ja-

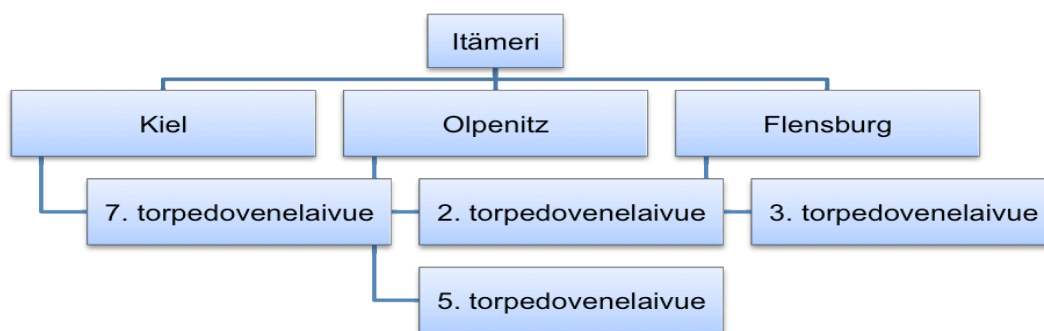
³⁸ Tindall 1983, ss. 23–24; Wagner 1988, s. 43; Snyder 2002, s. 490; Sander-Nagashima 2006, ss. 511–512.

³⁹ Snyder 2002, s. 499; Wagner 1988, ss. 45, 48.

⁴⁰ Sander-Nagashima 2006, s. 515; Wagner 1988, s. 45.

⁴¹ Jablonsky, Walter: The 206-class submarine, *NAVY international*, vol 80, N:o 9, syyskuu 1975, s. 19.

guar- ja 10 kappaletta Seeadler-luokan⁴² veneitä rakennettiin vuosina 1957–1960 sekä kymmenen kappaletta Zobel-luokan veneitä vielä vuosina 1961–1964.⁴³ Torpedoveneitä käytettiin samalla tavoin kuin vartio- ja tykkiveneitä merialueen valvontaan sekä painopisteen muutoksiin. Bundesmarine rakennutti miinanraivaajiaan sekä torpedoveneitensä varten emäaluksiksi Rhein-luokan tukialukset, joita mahdollisen sodan aikana 2 700 tonnin uppoumaltaan oltaisiin kyetty hyödyntämään myös fregatteina. Ensimmäinen kolmestatoista Rhein-luokan tukialuksesta saatiin käyttöön vuonna 1961. Sukellusveneiden kaksi Lahn-luokan 2 900 tonnin tukialusta oli siirretty Bundesmarinelle jo vuonna 1955.⁴⁴ Nämä emä- ja tukialukset mahdollistivat kelluvan huolto-organisaation, joka siirtyisi alusten mukana ja olisi vihollisen ulottumattomissa.⁴⁵ Kaavio numero yksi esittelee torpedovenelaivueiden sijainnit Itämerellä.

Kaavio 1. Torpedovenelaivueiden sijainnit Itämerellä.⁴⁶

Meri-ilmavoimat sai uutta sodanjälkeistä kalustoa 1960-luvulla, kun F-104G-torjuntahävittäjät ja Breguet 1150 Atlantic -meritiedustelukoneet saatiin käyttöön. Torjuntahävittäjät tulivat toimimaan pääosin Itämerellä ja sukellusveneentorjunta-aseistuksella varustetut meritiedustelukoneet Pohjanmerellä.⁴⁷

⁴² Joidenkin lähteiden mukaan Seeadler-luokan alukset on lueteltu Jaguar-luokan torpedoveneiksi, jolloin Jaguar-luokan veneitä oli 30 kappaletta.

Katso Boehe, Ralf: Twenty years of naval shipbuilding, *NAVY International*, vol 80, N:o 9, syyskuu 1975, s. 10.

⁴³ Blackman, Raymond: *Jane's Fighting Ships 1964–65*, Groves, Brodie & Co Ltd, Windsor Trading Estate, Buckinghamshire, 1964, s. 104.

⁴⁴ Blackman, R. V. B: Germany Rebuilds Her Fleet, *Navy*, Vol LXX, N:o 8, elokuu 1965, ss 257–258; Sander-Nagashima 2006, ss. 517, 523.

⁴⁵ Harrigan 1968, s. 21.

⁴⁶ Yksi laivue koostui kymmenestä torpedoveneestä.

Bailey-Cowell: A Report from Bonn, *NATO's fifteen nations*, vol 16, N:o 3, kesä-heinäkuu 1971, s. 46.

⁴⁷ Zenker, K. A.: The German Navy and It's Task in NATO, *NATO's Fifteen Nations*, Vol 7, N:o 5, lokamarraskuu 1962, s. 33.

Briteiltä hankitut fregatit siirrettiin 1960-luvun alussa ensin koulutusaluksiksi Bundesmarinen eri osastoille, kunnes vuosikymmenen loppua kohden niitä poistettiin käytöstä⁴⁸. Raskaammasta kalustosta oli siis puutetta, mutta aluksia siirrettiin silti pois operatiivisesta käytöstä sekä romutettiin.

Saksan liittotasavalta ei pystynyt täyttämään suunnitelmiaan kalustollisesti osittain kotimaan tuotannon takia. Tämän takia esitettiin vuonna 1964, että Fletcher-luokan alusten lainoja pidennettäisiin. Parlamentti hyväksyi esityksen ja myönsi viisi vuotta lisää laina-aikaan. Sodan päättymisen ja Bundesmarinen perustamisen välinen kymmenen vuoden taitotiedon puuttuminen pakotti kuitenkin Länsi-Saksan tilaamaan kolme Charles F. Adams-luokan ohjus-hävittäjää Yhdysvalloista vuonna 1965. Hävittäjistä tuli Bundesmarinelle uusi Lütjens-luokka saapuessaan vuonna 1970.⁴⁹ Vuoteen 1970 mennessä Bundesmarine oli kasvanut 36 000 miehen sekä taulukon numero kaksi mukaisen kaluston vahvuiseksi puolustushaaraksi.⁵⁰

Hävittäjä (11)	3 Lütjens	4 Hamburg	4 Fletcher
Fregatti (6)	6 Köln		
Korvetti (6)	5 Thetis	1 Hans Bürkner	
Emäalus (19)	13 Rhein	2 Lahn	
Torpedovene (40)	20 Jaguar	10 Zobel	10 Seeadler
Sukellusvene (11)	11 Type 205		
Laivat ja raivaajat	72 alusta		
Meri-ilmavoimat	100 taistelukonetta		

Taulukko 2. Bundesmarinen kalusto alusluokittain vuonna 1970. Miinasodankäynnin alukset sekä meri-ilmavoimien taistelukoneet on ilmoitettu kokonaisuudessaan.⁵¹

Neuvostoliiton laivasto kehitti aluksissaan 1960-luvulla ohjusaseistuksia sekä ydinvoiman käyttöä. Tämä näkyi sukellusveneiden kasvaneessa lukumäärässä. Sukellusveneitä oli vuonna 1968 arvioiden mukaan 400 kappaletta. Samoihin aikoihin Neuvostoliiton ohjusveneet olivat jo saavuttaneet operatiivisen valmiuden, kun Bundesmarine vasta vastaanotti viimeiset torpedoveneensä. Tämän teknisen etumatkan länsimaat kokivat, kun egyptiläinen (entinen neuvostoliittolainen) Komar-luokan ohjusvene upotti israelilaisen hävittäjä Eilatin meri-

⁴⁸ Blackman, Raymond: *Jane's Fighting Ships 1970–71*, toimittanut Sampson Low Marston & Co Ltd, painanut Netherwood Dalton & Co Ltd, Huddersfield, 1970, ss, 127–128.

⁴⁹ Snyder 2002, s. 499.

⁵⁰ Strategisen tutkimuksen instituutti Lontoo: *The Military Balance 1970–1971*, N:o 2078, Suomennoksen toimittanut Pääesikunnan tiedustelutoimisto, 31.12.1970, Helsinki, s. 58.

⁵¹ Strategisen tutkimuksen instituutti Lontoo 1970, s. 58; Blackman, Raymond: *Jane's Fighting Ships 1970–71*, toimittanut Sampson Low Marston & Co Ltd, painanut Netherwood Dalton & Co Ltd, Huddersfield, 1970, ss, 125–137.

maaliyhjyksellä vuonna 1967. Upotus osoitti miten isommat alukset ovat vaarassa pienemmillä, mutta erittäin tulivoimaisilta aluksilta.⁵² Myös Volksmarine kehittyi 1960-luvulla samoin kuin Neuvostoliiton laivasto. Itä-Saksa rakennutti itse suurimman osan pienemmistä aluksistaan, kuten maihinnousuveneet ja miinanraivaajat, ja suuremmat alukset se hankki Neuvostoliitolta. Volksmarinen vahvuus oli vuonna 1969 noin 16 000 miestä ja noin 90 taistelualusta.⁵³

⁵² Vitikka, Olavi: *Neuvostoliiton merivoimat, tehtävät ja suorituskyky: tulevan kehityksen arviointia*, Sotatieteen laitoksen julkaisusarja 1B, N:o 1, Toimittanut Sotatieteen laitoksen Strategian toimisto, Helsinki, 1974, s.12; Blackman, Raymond: *Soviet naval strength, Navy*, Vol 73, N:o 6, kesäkuu 1968, ss. 188–189.

⁵³ Volksmarinen aluksiin kuului neljä Riga-luokan saattajaa, 12 Osa-luokan ohjusvenettä, 25 vartiolaivaa, 45 miinanraivaajaa sekä 50 kevyttä torpedovenettä. Tindall 1983, s. 28; The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1968–1969*, Adlars & Son Ltd, Surrey, 1968, s. 3.

3 BUNDESMARINEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN KEHITYS VUOSINA 1972–1980

1960-luvun toisella puoliskolla tapahtui kolme merkittävää muutosta, jotka pakottivat Bundesmarinen muokkaamaan konseptiaan. Ensinnäkin Nato otti vuonna 1967 käyttöön joustavan vastatoiminnan doktriinin, joka pyrki kontrolloimaan konfliktin eskaloitumista. Vihamielistä toimintaa vastaan pyrittiin vastaamaan siihen parhaiten sopivalla vastatoimella. Doktriini korosti konventionaalaisia joukkoja Natossa ja vähensi ydinaseen käytön mahdollisuutta. Bundesmarinelle tämä merkitsi kriisien hallintaa sekä pelotevaikutuksen ylläpitämistä. Koska mahdolliset kriisitilanteet nähtiin pitkäkestoisina, Atlantin yli tulevien vahvistusten merkitys korostui.⁵⁴ Keskittyminen pelkästään Itämerelle ei ollut enää mahdollista, koska Varsovan liitto piti Itä- ja Pohjanmerta yhtenä operaatioalueena. Lisäksi aikaisempi doktriini ei ollut huomionnut sitä, että Itämeren laivasto pyrki Atlantille jo painostusvaiheessa.⁵⁵ Toisekseen senhetkinen taloudellinen taantuma vaikeutti toimintaa ja kasvua. Budjetti-ongelmien lisäksi sotamateriaalin teknistymisestä johtuva kallistuminen rajoitti uusien asejärjestelmien hankintoja.⁵⁶

Kolmanneksi Nato ymmärsi todellisen syyn Neuvostoliiton laivasto-ohjelman takana. Toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliitto oli kasvattanut rantaviivaansa merelle valtavasti, mutta se oli edelleen katkaistu Atlantilta. Itämeren laivastomahdeista Saksa oli lyöty ja britit vetäytyivät Itämereltä, mikä tarjosi tilaa levittäytyä alueella. Itämeri oli myös ainut paikka, josta massiivinen maihinnousuoperaatio Neuvostoliiton alueelle oltaisiin kyetty toteuttamaan. Liittoutuneet Yhdysvaltojen johdolla olivat demonstroineet juuri tämänlaisen Atlantin yli toteutetun operaation toisen maailmansodan aikana. Sodan loppuvaiheessa Stalin aloittikin massiivisen laivasto-ohjelman, jonka tavoitteena oli torjua tämä uhka. Laivasto-ohjelma keskittyi pääosin sukellusveneisiin, mutta toi myös uutta pintakalustoa. Uhkakuva oli kuitenkin väärinymmärretty, koska Yhdysvaltojen kiinnostuksen väheneminen Itämerta kohtaan alkoi jo 1950-luvun alussa. Tähän vaikutti monta tekijää, joista merkittävimpana oli, että maihinnousuoperaatio Neuvostoliiton alueelle ei yksinkertaisesti ollut realistinen. Bundesmarinen perustaminen ja kasvu paikkasi liittoutuneiden alueellista poissaoloa Itämerellä. Yhdysvaltojen ydinaseohjelma myös satoi sen toimintaa muualle ja vuonna 1957 uudet lentotukialusosastot toimivatkin Pohjois-Atlantilla. Liittoutuneilta kesti vuosia ymmärtää, että

⁵⁴ Klima 2002, ss. 16–20; Wagner 1988, s. 78.

⁵⁵ Wagner 1988, s. 79.

⁵⁶ Wagner 1988, ss. 49–50, 63; Vitikka 1978, s. 16.

Neuvostoliiton sukellusveneiden suuri määrä johtui Neuvostoliiton väärin ymmärtämästään uhkakuvasta. Itämeren laivasto oli Neuvostoliiton suurin laivasto vuosina 1945–1970 ja se hyötyi eniten laivasto-ohjelmasta. Kun Neuvostoliitto ymmärsi virhearvionsa, se leikkasi menojaan sekä siirsi aluksiaan ja painopistettään pohjoisen laivastolle.⁵⁷

3.1 Pohjanmeren korostuminen toiminta-alueessa

Bundesmarinen alkuperäinen keskittyminen Itämerelle oli silloisen 1950- ja 60-luvun poliittisen ja materiaalisen tilanteen luoma. Täyttä suorituskykyä ei ollut kaluston takia saavutettu. Koska laivasto oli pienin puolustushaara, olivat sen tehtävätkin tarkasti muotoillut ja suhteellisen rajoittuneet. 1970-luvun alusta lähtien Bundesmarine jatkoi kasvuaan pois rannikon läheisyydestä, ja vuonna 1972 uuden laivastodoktriinin myötä Pohjanmeri nostettiin operatiivisesti samalle tasolle Itämeren kanssa. Uusi doktriini pyrki yhdistämään Bundesmarinen joukot, niiden pelotevaikutuksen sekä rauhanajan operaatiot yhteen. Vaikka etupainoisen puolustuksen periaate oli ollut tavoitteena aiemminkin Itämerellä, alkoi Bundesmarine kiinnittää asiaan huomiota myös Pohjanmeren osalta.⁵⁸

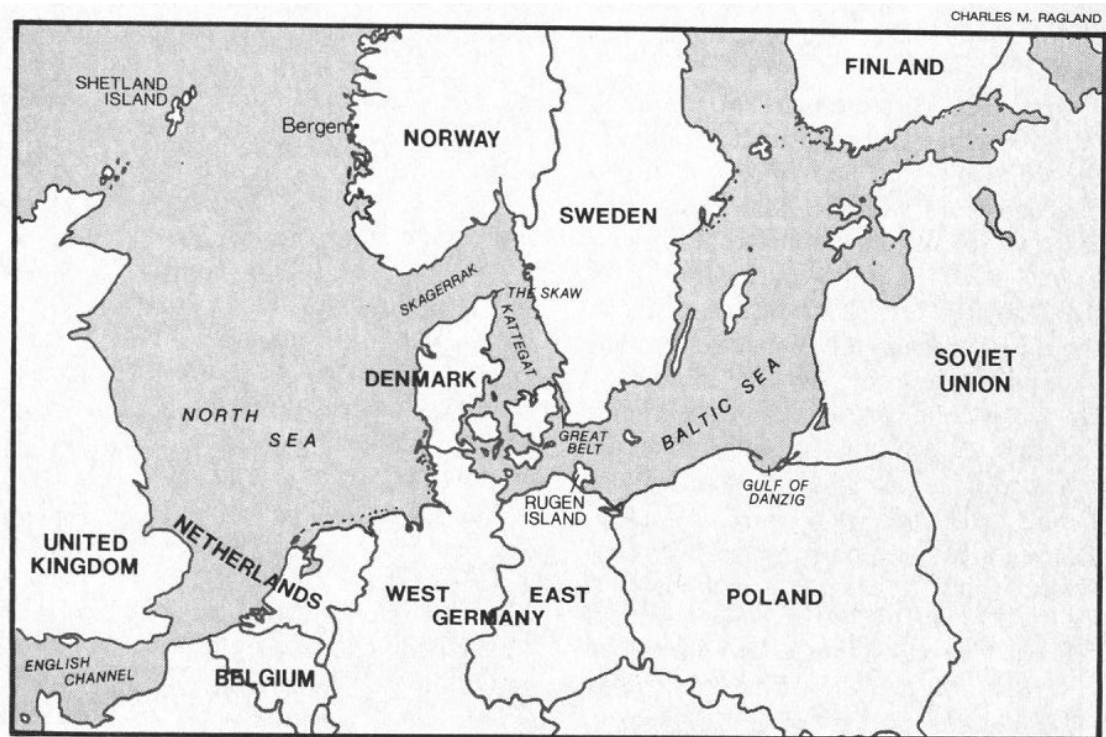
Uuden doktriininsa johdosta Saksan liittotasavalta, Naton Euroopan joukkojen komentaja (*Supreme Allied Commander Europe, SACEUR*), Atlantin joukkojen komentaja (*Supreme Allied Commander Atlantic, SACLANT*) sekä Englannin kanaalin joukkojen komentaja (*Commander in Chief Channel, CINCCHAN*) hyväksyivät vuonna 1973, että Bundesmarinen toiminta-alue laajennettiin Pohjanmerellä. Aikaisemmin alukset oli rajoitettu kulkemaan kapealla kaistaleella Tanskan, Saksan ja Hollannin rannikoilla. Päätettiin, että toiminta-alueen raja ylittäisi lounaassa Englannin kanaalin Calaisin ja Doverin väliseen kapeikkoon, kun taas pohjoisessa Bergenin ja Shetlandin saarten väliin. Bundesmarinen toiminta-alueen voidaan kuitenkin katsoa alkaneen laajentua jo niin aikaisin kuin vuonna 1959, jolloin Länsi-Saksa yhteistyössä Naton kanssa esitti huoltovarikkojen perustamista Etelä-Norjaan Bundesmarinen sodanaikaista käyttöä varten. Tämä osoittaa, että suunnitelmia oli tehty myös Pohjanmeren alueelle. Nämä suunnitelmat osittain konkretisoituivatkin, kun huoltovarikoita perustettiin vuonna 1964.⁵⁹

⁵⁷ Wagner 1988, ss. 62–63, 68–70.

⁵⁸ Sama, ss. 60–61, 79.

⁵⁹ Sama, ss. 73, 84–85.

Kuva numero yksi näyttää Bundesmarinen toiminta-alueen eroavaisuudet Itämeren ja Pohjanmeren välillä. Tanskan salmien rikkonaisuus teki niiden puolustuksesta erittäin haastavaa, ja se oltaisiin toteutettu yhteistyössä muiden Nato-liittolaisten kanssa.

Kuva 1. Bundesmarinen toiminta-alueena oli Itämeri ja Pohjanmeri sekä Tanskan salmet. Lähde: Troyka, Viktor: A Submerged Forward Defence, *United States Naval Institute Proceedings*, vol 110/973, maaliskuu 1984, s. 145.

3.2 Syvyyden hyödyntäminen etupainotteisin puolustuksen periaatteessa

Tanskan salmien haltuunotto oli Neuvostoliiton strateginen päätavoite, mikä asetti Bundesmarinen tehtävän luonteen puolustukselliseksi. Varsovan liiton laivastovoimat täytyi torjua meripuolustuksella. Vastustajan määrällinen ylivoima pakotti Bundesmarinen sekä Naton käyttämään tehokkaasti pinta- ja vedenalaisia aluksiaan sekä meri-ilmavoimia tehokkaasti koko toiminta-alueen syvyydessä. Tanskan salmien käytön estäminen oli erittäin kriittistä, koska niiden läpi menevien laivaväylien käytöllä Neuvostoliitto olisi taannut jatkuvan ja häiriintymättömän joukkojen siirron Atlantin ja Itämeren välillä, koska yli puolet sen telakoista ja varikoista sijaitsivat Itämerellä. Bundesmarine ylläpiti pelotevaikutusta alueellisen koskemattomuuden valvonnalla ja lipunnäytöllä merialueillaan. Pelotevaikutuksen saavuttaminen oli kuitenkin erittäin vaikeaa sellaista mahdollista vastustajaa vastaan, jolla oli

käytössään ydinaseita ja joka mahdollisesti käyttäisi niitä konfliktissa. Tämä asia osittain pakotti Länsi-Saksan hakemaan suojaa Naton ydinasevoiman alta.⁶⁰

Etupainotteisin puolustuksen periaatteen mukaisesti Itämeren puolustus rakentui uloimpana idässä toimivista sukellusveneistä, jotka käyttivät pitkän matkan torpedoja. Varsovan liiton joukot pystyivät käyttämään Itämeren pohjois- ja itäosia mahdollisen länteen päin suuntautuvan hyökkäyksen maihinnousujoukkojen kokoamiseen ja huoltamiseen. Sukellusveneiden sodan ajan päätehtävänä olisikin ollut Neuvostoliiton laivayhteyksien katkaiseminen Latvian ja Liettuan rannikoilla. Koska Varsovan liitto piti koko Itämeren itäosien valvontakykyä hallussaan, tuli sukellusveneiden toimia mahdollisen yllätysiskun viimeiseen hetkeen asti salassa paljastamatta omaa paikkaansa. Ruotsin saaristoa oltaisiin todennäköisesti⁶¹ käytetty sukellusveneiden tukikohtana sodan aikana kahdesta syystä. Ensinnäkin Kielin laivastotukikohta, joka oli myös sukellusvenelaivueiden päätukikohta, olisi todennäköisesti mahdollisen sodan alkuvaiheessa kokenut tuhoa vihollisen iskuista. Toisekseen Bundesmarinen sukellusveneet olisivat joutuneet käyttämään äänekkäitä dieselkoneistojaan akkujen latausta varten, jotta liikkuminen vihollisen läheisyydessä oltaisiin pystytty toteuttamaan sähköllä. Sukellusvenelaivueiden emäalukset olisivat pysyneet Ruotsin saariston suojassa, koska Naton turvattujen laivaväylien vähyys alueella tarkoitti taas sitä, että pinta-alukset eivät aktiivisesti pystyneet operoimaan siellä. Sukellusveneiden tukena oltaisiinkin käytetty matalalla lentäviä meri-ilmavoimien hävittäjäkoneita.⁶²

Bornholmista Skagerrakiin olevat Itämeren länsiosat eivät soveltuneet sukellusveneille eivätkä raskaille pinta-aluksille matalan veden, ahtaiden kulkuväylien, korkean ilmauhan sekä lyhyiden etäisyyksien johdosta niin koti- kuin vihollistukikohtiin. Sukellusveneiden ulostyönnetyn puolustuslinjan takana olevilla torpedo- ja ohjusveneillä mahdollistettiin nopeat painopisteen muutokset alueella, suojattiin Tanskan salmissa olevia miinakenttiä raivaukselta sekä oltaisiin sidottu vastustajan pinta-alukset taisteluun. Naton tehtäväjaon mukaisesti Tanskan laivasto ylläpiti suurta miinoitusvalmiutta, kun taas Bundesmarine varautui vihollisen muodostaman miinavaaran eliminoimiseen. Tanskalaiset miinalaivat olisivat laskeneet miinoitteet Tanskan salmiin sekä maihinnousun mahdollistaville rannoille.⁶³

⁶⁰ Reichert & Braun: Missions and Concept of the Federal German Navy, *United States Naval Institute Proceedings*, vol 101, N:o 12/874, joulukuu 1975, ss. 96–99; Fischer, Wolf-Dieter: The Role in NATO, *NAVY International*, vol 80, N:o 9, syyskuu 1975, ss. 14–16.

⁶¹ Bundesmarine toteutti laivastovierailunsa pääsääntöisesti Ruotsin pieniin satamakaupunkeihin, kun muut laivastot vierailivat Tukholmassa tai Göteborgissa. Näiden laivastovierailujen ansiosta Bundesmarine pystyi totuttamaan sukellusveneitään Ruotsin saariston toiminta-alueeseen.

Tunander, Ola: *The Secret War Against Sweden, US and British Submarine Deception in the 1980's*, Cass Series: Naval Policy and History, MPG Book Ltd, Bodmin, Cornwall 2004, s. 238.

⁶² Tunander 2004, s. 238; Reichert & Braun 1975, ss. 96–98.

⁶³ Fischer 1975, ss. 14–16.

Miinakenttien takana olisi ollut kelluva huolto- ja tukiosasto Tanskan saarien suojassa. Tämä olisi mahdollistanut taistelualusten toiminnan riippumatta tukeutumispaikeista. Huolto- ja tukiosasto olisi taas täydentänyt itsensä Pohjois-Tanskan ja Etelä-Norjan varikoilta.⁶⁴

Pohjanmerellä sekä Skagerrakissa hyökkäysten torjunnat, kuljetusten suojaukset sekä alueen hallinta oltaisiin toteutettu hävittäjä- ja fregattiluokan aluksilla, miinantorjunta-aluksilla sekä meri-ilmavoimien hävittäjillä ja meritiedustelukoneilla. Suurempien pinta-alusten toimintakyky sekä -aika olivat paremmat kuin pienempien alusten johtuen Pohjanmeren toiminta-alueen vaatimuksista. Miinantorjunta-alukset olisivat varmistaneet satamien ja väylien käytettävyyden.⁶⁵ Konkreettisin muutos Bundesmarinen toiminta-alueen laajenemisen osalta näyttää olevan siinä, että aiemmin raskaat pinta-alukset oli sijoitettu Itämeren länsiosaan. 1970-luvulla puolestaan nämä alukset sekä niiden tehtävät oli sidottu Pohjanmerelle. Tämä johtuu siitä, että uuden laivastodoktriinin myötä toiminta-alueita laajennettiin. Bundesmarine oli myös saavuttanut kyvyn toimia itsenäisesti kauempana kotitukikohdistaan.

Neuvostoliiton Itämeren laivaston päätavoitteena pidettiin yhteistyössä muiden puolustushaarojen kanssa Tanskan salmien haltuunottoa koko 1960-luvun ajan. Vasta 1970-luvulla havahduttiin Neuvostoliiton pohjoisen laivaston kasvaneeseen kokoon ja suorituskykyyn. Tämä osaltaan vaikutti myös Bundesmarinen toiminta-alueessa Pohjanmeren korostumiseen.⁶⁶ Neuvostoliiton laivaston tehtäviksi oli muotoutunut strategiseen iskuun osallistuminen, vihollisen strategisten iskujen estäminen sekä edelleen maavoimien operaatioihin osallistuminen⁶⁷. Volksmarinen tehtävät liittyivät läheisesti näistä viimeiseen, eivätkä käytännössä olleet muuttuneet oletettavasti sen takia, koska se ei ollut saanut suurempaa vastuuta Varsovan liiton organisaatiossa. Volksmarinen vahvuus pysyi pääosin muuttumattomana 1970-luvun loppuun asti. Suurimpana muutoksena kaluston osalta oli, että vanhoja Riga-luokan saattajia korvattiin uusilla Koni-luokan fregateilla.⁶⁸

⁶⁴ Luther, Günther: German Navy in the Alliance, *NATO's Fifteen Nations*, vol 23, erikoispainos 1978, s. 52; Vitikka 1978, s. 26.

⁶⁵ Reichert & Braun 1975, ss. 96–98.

⁶⁶ Wagner 1988, ss. 296–297.

⁶⁷ Tindall 1983, s. 57.

⁶⁸ The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1979–1980*, Adlard & Son Ltd, Batholomew Press, Dorking, 1979, s. 15.

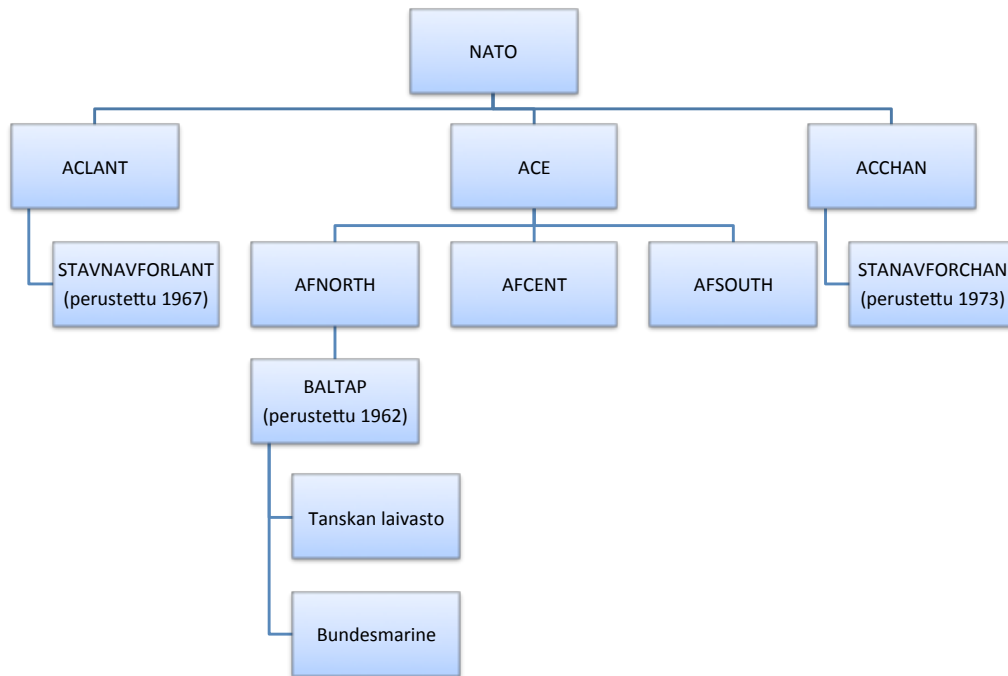
3.3 Bundesmarinen vastuun lisääntyminen ja Naton valmiusyksiköiden perustaminen

Vuonna 1967 perustetun STANAVFORLANT:in lisäksi Nato perusti Englannin kanaalin valmiusyksikön (*Standing Naval Forces Channel, STANAVFORCHAN*) vuonna 1973. STANAVFORCHAN oli myös monikansallinen yksikkö, joka koostui miinantorjunta-aluksista. Samanaikaisesti valmiusyksikössä oli osallistujamaiden aluksia viidestä kahdeksaan kappaletta. Yksikkö perustettiin Englannin kanaalin ja Pohjanmeren alueen miinauhkia vastaan. Bundesmarine osallistui yksikön toimintaan sen perustamisesta lähtien. STANAVFORLANT:in sekä STANAVFORCHAN:in toiminnot olivat erittäin tärkeitä, koska osallistujamaat pystyivät harjoittelemaan toimintaansa yhdessä, näyttämään Naton lippua kansainvälisillä merialueilla sekä olemaan jatkuvasti korkeassa valmiudessa.⁶⁹

Naton merivoimat olivat siis kansallisessa johdossa rauhan aikana. Johtovastuu Bundesmarinen aluksista olisi säilynyt Saksan liittotasavallan puolustusministeriöllä kriisin alkuun saakka. Jotta vaihto olisi ollut mahdollisimman nopea ja sulava kansallisesta johtovastuusta Nato-johteiseksi, suuri osa Saksan laivastovoimista sekä meri-ilmavoimista oli jo alistettu Natolle. Tämä tarkoitti, että kaikki BALTAP:in meri-ilmavoimat ja 75 prosenttia pinta-aluksista ja sukellusveneistä oli Bundesmarinelta. Tanska osallistui salmiensa suojaukseen 25 prosentilla alusten kokonaislukumäärästä. Lisäksi tehtävät, joita hoitivat saksalaiset meriupseerit Pohjanmerellä ja Itämerellä, eivät olisi muuttuneet sodan aikana, vaan olemassa olevat esikunnat olisivat jatkaneet toimintojaan.⁷⁰ Kaavio numero kaksi hahmottaa Naton komentorakennetta sekä Bundesmarinen toimintaa Naton valmiusyksiköissä.

⁶⁹ Wagner 1988, ss. 84–85; Tindall 1983, ss. 32–34; Horseman, Martin: STANAVFORCHAN, *Armed Forces*, helmikuu 1983, ss. 64–65.

⁷⁰ Fischer 1975, s. 16.

Kaavio 2. Bundesmarinen toiminnot Naton voimaryhmissä vuonna 1973.⁷¹

3.4 Bundesmarinen kaluston modernisointiohjelma

Bundesmarinen laivaston uudelleenrakennusohjelman valmistuttua 1960-luvun lopussa, uusien alusten hankkiminen väheni huomattavasti. 1970-luvulle tultaessa keskeisimpinä uudistuksen kohteina olivat sukellusveneet, Pohjanmeren raskaammat pinta-alukset sekä Itämeren torpedoveneet. Osa näistä aluksista oli ollut teknisesti vanhentuneita jo hankittaessa, vaikka ne olivat olleet uusia. Alusten vanheneminen, Bundesmarinen uusi konsepti sekä muuttunut uhkakuva edellyttivät uusien alusten hankintoja sekä vanhojen modernisointia.⁷² WEU myös poisti rajoitteitaan 1970-luvun alussa. Vuonna 1971 se salli merimaali ohjusten käytön taktisessa puolustuksessa sekä vuonna 1973 sallittiin sukellusveneiden uppouman nostaminen 1 800 tonniin asti.⁷³ Bundesmarine ei kuitenkaan itse ottanut käyttöönsä näin suuria sukellusveneitä, joten tämä on nähtävästi vaikuttanut ainoastaan vientiin menneiden sukellusveneiden kokoihin.

Fletcher- ja Köln-luokan aluksille korvaavan alusluokan suunnittelu aloitettiin 1970-luvun alussa. Selvitystyön tuloksena todettiin, että aluksen tuli olla fregattiluokan alus, joka pystyi kantamaan helikopteria ja toimimaan Pohjanmerellä. Siellä tehtäväkenttä koostui partioinnista

⁷¹ Tindall 1983, s. 27–35.

⁷² Boehe 1975, ss. 12–13.

⁷³ Wagner 1988, s. 46.

ja merikuljetuksien suojaamisesta. Tanskalaiset työskentelivät vastaavan projektin parissa, joten Länsi-Saksa sekä Tanska yhdistivät resurssinsa. Yhteistyön tuloksena syntyi Nato-standardisoitu 3 500 tonnin Bremen-luokan fregatti (F-122) vuonna 1976. Aluksella oli monipuolinen kyky vaikuttaa aseillaan ilmaan, pintaan ja veden alle. Pelkästään Pohjanmerelle suunniteltu alus korosti Bundesmarinen toiminta-alueen laajenemista. Ensimmäiset alukset saatiin toimitettua Bundesmarinelle vasta vuonna 1982.⁷⁴ Vaikka Fletcher-luokan alukset olivat vanhentuneita, uusittiin niiden lainat silti, kunnes vuonna 1977 Länsi-Saksa osti loput käytössä olleet alukset. Vanhojen aluksien lainojen pitkittyminen johtui siitä, että iästään huolimatta niitä pystyttiin käyttämään STANAVFORLANT:in valmiusyksikössä.⁷⁵

Vuosina 1973–1975 yhteensä 18 kappaletta 206-tyyppin sukellusvenettä otettiin käyttöön. Tämä uusi 450 tonnin sukellusveneluokka korvasi vanhempia 205-tyyppin veneitä ja nosti sukellusveneiden kokonaislukumäärän kahteenkymmeneen neljään. NHT:n vuonna 1951 laatima suunnitelma saavutettiin siis vuonna 1975.⁷⁶ Bundesmarinen sukellusveneet oli aikaisemmin suunniteltu Itämeren toimintaympäristöön. 206-tyyppin sukellusveneiden toiminta-alueeksi laskettiin kuitenkin myös Pohjanmeri. Uudet sukellusveneet vahvalla aseistuksellaan suunniteltiin suorittamaan torpedohyökkäyksiä vastustajan pinta-aluksia ja sukellusveneitä vastaan sekä miinoittamaan etupainoisen puolustuksen periaatteen mukaisesti viholliselle tärkeitä väyliä ja satamia. Nämä sukellusveneet muodostivat Bundesmarinen suorituskyvyn kärjen.⁷⁷

Vuosina 1957–1963 Bundesmarinella oli yhteensä 40 torpedovenettä. Torpedoveneille ei suunniteltu elinkaariensa aikana suuria päivityksiä tutkaohjatun tykin ja lankaohjattujen torpedojen lisäksi. 1960-luvulla Neuvostoliitto otti käyttöönsä Osa- ja Komar-luokan ohjusveneet, jotka oli varustettu merimaaliohjuksin. Bundesmarinen Jaguar-, Seeadler- ja Zobel-luokkien torpedoveneet eivät kyenneet enää vastaamaan tätä uutta uhkaa vastaan. Bundesmarine päättikin hankkia uusia kevyitä ohjusveneitä vanhojen tilalle ja tilasi Ranskan laivastolta 20 kappaletta 250 tonnin Combatante II -tyypin ohjusvenettä. Nämä S-148-luokan⁷⁸ alukset saatiin käyttöön vuosina 1971–1974. Bundesmarinen ongelmana oli ollut tarpeeksi

⁷⁴ Wagner 1988, ss. 49–50.

⁷⁵ Snyder 2002, s. 500.

⁷⁶ Wagner 1988, ss. 49–50.

⁷⁷ 206-tyyppin sukellusveneet oli varustettu kahdeksalla torpedoputkella ja ne käyttivät pitkän kantaman lankaohjattuja torpedoja. Alukset pystyivät kantamaan ulkoisesti miinoja ilman, että se vähensi torpedokapasiteettia.

Jablonsky, Walter: The 206-class submarine, *NAVY International*, vol 80, N:o 9, syyskuu 1975, s. 19–21; Luther 1978, s. 52.

⁷⁸ S-148-luokan ohjusveneisiin tuli aseistukseksi neljä Exocet-meritorjuntaohjusta, 76mm Oto Melara -tykki pintatorjuntaa ja 40mm Bofors ilmatorjuntaa varten. Peräkannella olleet kiskot olisivat mahdollistaneet myös kahden torpedoputken tai miinojen käyttämisen. Alusluokan toimintakyky oli kolme päivää.

International Defense Review: The S 148 Class Fast Patrol Boats, Vol 6, N:o 3, kesäkuu 1973, ss. 340–341.

pitkän toimintasäteen saaminen ohjusveneisiin, koska Länsi-Saksan Itämerenpuoleinen rannikko oli lyhyt ja tukeutumipaikkoja oli vain vähän. Tämän takia kun Saksalta tilattiin 10 kappaletta S-143-luokan⁷⁹ ohjusvenettä, nostettiin näiden alusten uppoumaa 300 tonniin isomman tankkivilavuuden ja pidemmän toimintasäteen saamiseksi. S-143-luokan alukset saatiin käyttöön vuosina 1972–1974. Vuonna 1962 käyttöön otettu Zobel-luokka jatkoi kuitenkin palvelustaan Seadler- ja Jaguar-luokkien alusten poistuessa palveluksesta.⁸⁰ Uusien ohjusveneiden tehtävät olivat torpedoveneitä vastaavia. Tehtävät muodostuivat sotatilanteessa iskuista vihollisen taistelu-, mairinnousu- ja huoltoaluksia vastaan sekä miinoitusoperaatioiden suojaamisesta.⁸¹

Modernisointiohjelman johdosta myös Hamburg-luokan fregatteihin asennettiin Exocetin meritorjuntaohjukset, Lindau-luokan miinanraivaajat modernisoitiin miinanetsijöiksi sekä meri-ilmavoimien vanhat F-104-torjuntahävittäjät päätettiin korvata uusilla Tornado-luokan monitoimihävittäjillä.⁸² Vuoteen 1980 mennessä Bundesmarine koostui 36 500 miehestä ja taulukon numero kolme mukaisesta kalustosta.⁸³

Hävittäjä (11)	3 Lütjens	4 Hamburg	4 Fletcher
Fregatti (6)	6 Köln		
Korvetti (6)	5 Thetis	1 Hans Bürkner	
Emäalus (19)	11 Rhein	8 Lüneburg	
Torpedovene (10)	10 Zobel		
Ohjusvene (30)	10 Type 143	20 Type 148	
Sukellusvene (24)	18 Type 206	6 Type 205	
Laivat ja raivaajat	57 alusta		
Meri-ilmavoimat (132)	113 F-104	19 Breguet Atlantic	

Taulukko 3. Bundesmarinen kalusto alusluokittain vuonna 1980. Miinasodankäynnin alukset on ilmoitettu kokonaisuudessaan.⁸⁴

⁷⁹ S-143-luokan ohjusveneisiin tuli aseistukseksi neljä Exocet-meritorjuntaohjusta, kaksi lankaohjattua torpedoa sekä kaksi 76mm tutkaohjattua tykkiä.

⁸⁰ Schmidt, Walter: The West German Navy's Class 143 Fast Patrol Boat – a weapon system tailor-made for the Baltic, *International Defense Review*, vol 6, N:o 3, kesäkuu 1973, ss. 337–339; Bailly-Cowell 1971, ss. 45–48; Silvast, Pentti: Bundesmarine pienenee ja kasvaa, *Sotilasaikakausilehti*, N:o 6–7, 1971, s. 351; Vitikka 1974, s. 26.

⁸¹ Schmidt 1973, s. 337.

⁸² Boehe 1975, s. 13 ;Wagner 1988, ss. 49–50.

⁸³ The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1979–1980*, Adlard & Son Ltd, Batholomew Press, Dorking, 1979, s. 26.

⁸⁴ The International Institute for Strategic Studies London 1979, s. 26.

4 BUNDESMARINEN KÄYTTÖPERIAATTEIDEN KEHITYS VUOSINA 1980–1990

1980-luvun alussa maailma ei osannut odottaa, mitä vuosikymmenen loppu toisi mukanaan. Vuonna 1979 Neuvostoliitto hyökkäsi Afganistaniin, mikä kiristi Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välejä entisestään. YK ja länsimaat tuomitsivat hyökkäyksen ja Neuvostoliitolle asetettiin talouspakotteita sekä Moskovan olympialaisia boikotoitiin. Vuonna 1980 Iranin ja Irakin välillä alkanut sota johti iskuihin kauppalaivoja vastaan Persianlahdella vuonna 1984. Alueen kiristyneestä tilanteesta johtuen Yhdysvallat lähetti sota-aluksiaan suojelemaan kauppalaivoja. Varsovan liiton laivastot ja Neuvostoliiton pohjoisen laivasto näyttivät suorituskykyään Natolle Pohjanmerellä vuonna 1983 yhteisharjoituksessa⁸⁵. Myös Bundesmarine oli uudistusten pyrteissä. Uudistukset koskivat toisen maailmansodan jälkeisiä rajoituksia sen asetuotantoon sekä toiminta-alueeseen. Bundesmarine kykeni näiden muutosten johdosta kasvattamaan rooliaan Naton sisällä sekä kansainvälisesti. Käänteentekevä muutos idän ja lännen suhteissa tapahtui, kun Mihail Gorbatšov nousi valtaan Neuvostoliitossa vuonna 1985. Hän halusi muokata Neuvostoliiton toimintaa avoimemmaksi ja lopettaa varustelukilvan. Strateginen tilanne Euroopassa järkkäyi vuodesta 1989 vuoteen 1991, kun Berliinin muuri kaatui ja Neuvostoliitto romahti.⁸⁶

4.1 Yhteiseen komentoon Natossa

Pohjanmerellä sekä Itämerellä operoivien Nato-maiden laivastojen toimintaa vaikeutti monimutkainen komentorakenne liittouman sisällä. Alueella oli kolme eri johtovastuuta, mikä aiheutti kitkaa sekä sekaannuksia operaatioiden ollessa käynnissä. SACEUR komensi pohjoisen maa- ja rannikkoalueita, SACLANT komensi Pohjois-Atlanttia ja CINCCCHAN Englannin kanaalin aluetta. Heille kaikille oli siis jaettu vastuuta Pohjanmerellä. Vuonna 1979 edellä mainittujen voimaryhmien komentajat kokoontuivat ja laativat Pohjanmeren sopimuksen (*North Sea Agreement*). Tavoitteena oli luoda joustavampi ratkaisu niille liittouman laivastoille, jotka toimivat yli komentorajojen. Tämä oli merkittävä asia Bundesmarinelle, koska se kuului SACEUR:in alaisuuteen, mutta liikkui jatkuvasti SACLANT:in alueella. Pohjanmeren sopimuksen johdosta perustettiin *Concept of Maritime Operations (CONMAROPS)* vuonna 1981. CONMAROPS:in tavoitteena oli yhdenmukaistaa laivastodoktriinia liittouman laivas-

⁸⁵ Tindall 1983, ss. 42, 57; Troyka 1984, s. 145.

⁸⁶ Schneider, Peter: *The evolution of NATO: the alliance's strategic concept and its predecessors, 1945–2000*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2000, s. 47.

tojen kesken. Se loi pohjan nopeammalle vasteajalle mahdollista hyökkäystä vastaan, joukkojen keskittämiseksi sekä hallinnoinnin vähentämiseksi. Sen kulmakivinä oli Varsovan liiton laivastojen eristäminen, syvyydessä puolustaminen sekä aloitteen pitäminen hallussa. CONMAROPS korosti etenkin etupainoista puolustusta merellisessä toimintaympäristössä.⁸⁷ Naton valmiusyksiköiden komentoa kierrätettiin osallistujamaiden kesken. Bundesmarinen asema Natossa korostui, kun se sai valmiusyksiköt komentoonsa ensimmäistä kertaa: STANAVFORLANT:in vuonna 1980 sekä STANAVFORCHAN:in vuonna 1982.⁸⁸

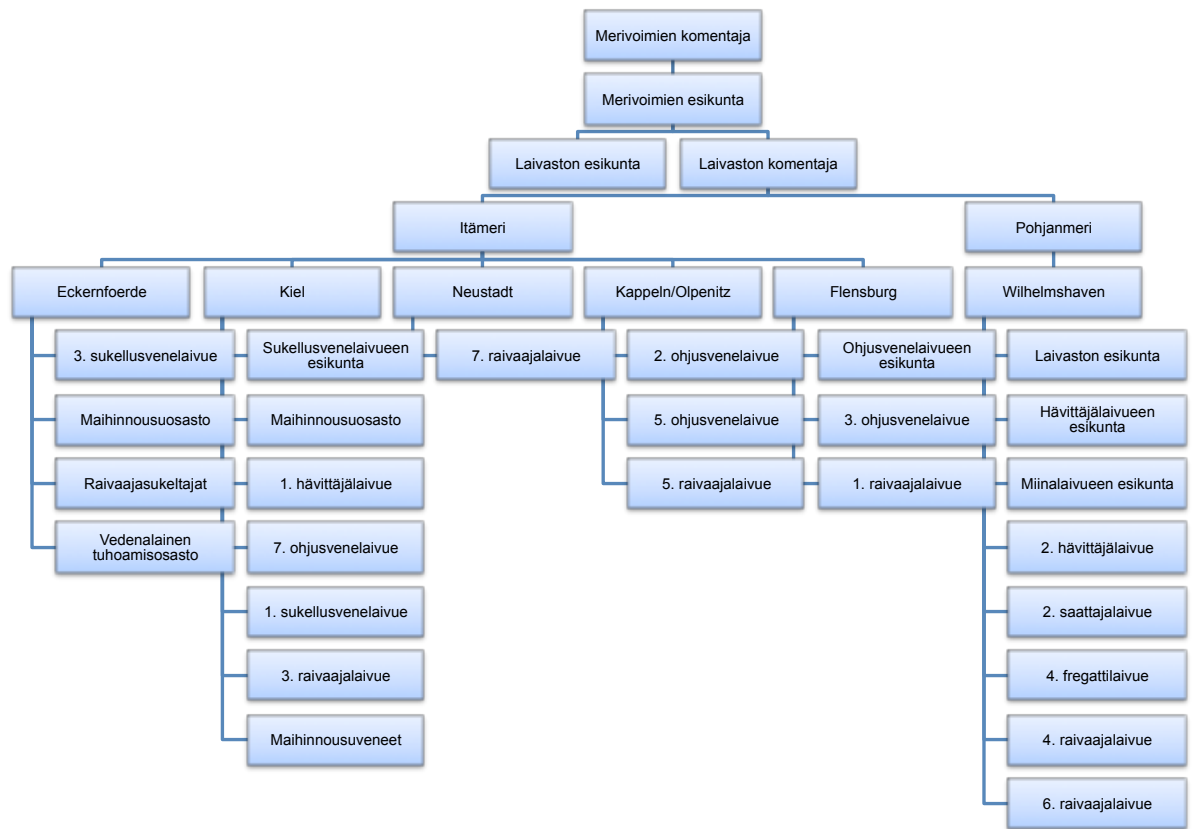
1980-luvulle tultaessa Bundesmarinen tehtävät pysyivät pääosin ennallaan sekä Yhdysvaltojen tuki Naton puolustuskyvyille säilyi kriittisenä. Yhdysvaltojen osuus Natossa oli kiistämättä suurin, koska se käsitti niin konventionaaliset joukot kuin ydinaseetkin. Euroopan laivastojen tuli kuitenkin varautua siihen, että sodan alkuvaiheessa heidän täytyi puolustaa alueitaan yksin pitkän välimatkan takia. Itämeren etupainoinen puolustus rakentui syvyydessä olevista puolustustasoista kuten aiemmin. Uloimmaisen tason viholliskosketuksesta pyrittiin saamaan tarvittava varoitusaika Tanskan salmien sulkemiseen miinoilla sekä Atlantilta tulevien kuljetusten suojaamiseen. Aloite tahdottiin pitää Naton joukkojen hallussa ja taistelut käydä mahdollisimman lähellä vihollisen kotisatamia. Vihollisen hyökkäävää joukkoa oltiin pyritty kuluttamaan jo ennen sen pääsyä Naton vesialueille. Pohjois-Norjan alue nähtiin strategisesti tärkeänä hallussa pidettävänä kohteena, jotta Neuvostoliiton Pohjoisen laivaston pääsy Pohjanmerelle pystyttiin torjumaan. CONMAROPS:in perustamisen myötä etupainoinen meripuolustus otettiin myös Natossa korostetummin esiin. CONMAROPS ei ollut pelkästään operatiivisessa käytössä vaan toimintatapojen yhteensovittamisella pyrittiin myös strategiseen suunnitteluun. Naton kyky tuoda sen täysi sotilaallinen voima Eurooppaan pysyi edelleen pelotevaikutuksen yhtenä lähtökohtana ydinaseiden lisäksi.⁸⁹

Kaavio numero kolme esittelee Bundesmarinen laivueet jaettuina Itämeren ja Pohjanmeren sotasatamiin. 1960-luvun torpedovenelaivueet ovat yhtä lukuun ottamatta vaihtuneet ohjusvenelaivueiksi, mutta niiden sijainnit ovat pysyneet ennallaan. Pohjanmerelle on sijoitettuna valtaosa raskaammista pinta-aluksista sekä kaksi raivaajalaivuetta, kun taas Itämerelle on sijoitettuna valtaosa raivaajalaivueista, ohjusvenelaivueet sekä sukellusvenelaivueet.

⁸⁷ Wagner 1988, ss. 287–289, 138–40; Philippe, Udo: The growing importance of the German Navy for the defense of Western Europe, *International Defense Review*, vol 14, N:o 3/1981, s. 245.

⁸⁸ Tindall 1983, s. 34; Horseman 1983, s. 64.

⁸⁹ Tindall 1983, s. 48; Wagner 1988, s. 300; Bethge, Ansgar: The Naval Policy Of The Federal Republic Of Germany, *Naval Forces*, vol 5, N:o 6, 1984, ss. 20, 26–28.

Kaavio 3. Bundesmarinen joukot sijoitettuna laivueittain toiminta-alueen sotasatamiin vuonna 1984.⁹⁰

4.2 Rajoitteet Länsi-Saksaa kohtaan poistetaan

Kesäkuun 19. päivänä vuonna 1980 Saksan turvallisuusneuvosto (*Federal Security Council, FSC*) poisti maantieteelliset rajoitteet Bundesmarinen toiminta-alueesta. Aikaisemmin toiminta-alue rajoittui etelässä Calais'n tasalle ja pohjoisessa 61. leveyspiirille Pohjanmeren ja Norjanmeren väliin. Tämä muutos mahdollisti Bundesmarinen moniulotteisemman käytön, koska nyt se oli Naton käytettävissä tarpeen vaatiessa myös oman, normaalin toiminta-alueensa ulkopuolella. Bundesmarinen meri-ilmavoimien meritiedustelukoneiden valvontalennot ulottuivat tästä lähtien myös Norjanmerelle. Samana vuonna WEU poisti kaikki Länsi-Saksaa koskevat asetuotannon rajoitukset⁹¹. Muutokset korostivat Länsi-Saksan tahtoa ottaa

⁹⁰ Bundesmarinen joukkoihin kuului lisäksi tuki- ja huolto-osia, merisotakoulu Mürwikissä, asekoulu Eckernfördessä sekä meri-ilmavoimien tukikohtia. Laivueiden koot olivat keskimäärin seuraavanlaiset: sukellusvenelaivueet koostuivat 12:sta sukellusveneestä sekä yhdestä emäaluksesta, ohjus- ja torpedovenelaivueet koostuivat kymmenestä veneestä sekä yhdestä emäaluksesta, raivaajalaivueet koostuivat noin kymmenestä raivaajasta ja yhdestä emäaluksesta ja hävittäjä-, saattaja- ja fregattilaivueet koostuivat yhden alusluokan aluksista ja niiden koko oli kolmesta kuuteen alusta.

Bethge 1984, ss. 18–19.

⁹¹ Rajoitteiden poisto ei kuitenkaan sallinut kemiallisten, biologisten tai ydinaseiden valmistusta, pitkän kantaman ohjuksia, strategisia pommikoneita eikä ydinkäyttöisiä sota-aluksia. Wagner 1988, s. 293.

näkyvämpää roolia Natossa, vaikka toiminta-alueen rajoituksen poiston yhteydessä parlamentti ilmoittikin, että Bundesmarinelle ei myönnettäisi lisäbudjettia eikä sen kokoa aiottu kasvattaa. Länsi-Saksan teollisuus oli ollut pääosin tyytyväinen rajoitustensa kanssa, koska sen asiakkaat olivat pääosin pieniä kehittyviä maita, jotka tilasivat kevyitä aluksia, kuten miinanraivaajia sekä ohjusveneitä. Bundesmarine ei myöskään itse tarvinnut käyttöönsä suurempia, esimerkiksi risteilijäluokan, aluksia toiminta-alueensa erityispiirteistä johtuen.⁹²

Perustuen Naton sisäiseen työnjakoon Yhdysvallat oli halunnut nähdä Bundesmarinen aluksia niiden toiminta-alueen ulkopuolella jo hyvin pitkään. Tämä johtui pitkälti siitä, että Yhdysvallat oli itse joutunut keskittämään omia aluksiaan eri konflikti- ja painopistealueille pois Pohjois-Atlantilta. Länsi-Saksan vastaus oli ollut toistuvasti kielteinen, ja se oli perustellut sitä vahvasti perustuslaillisilla rajoitteillaan. Länsi-Saksan näkökulmasta nämä rajoitteet estivät aikaisempien maailmansotien tapahtumien toistumisen. Länsi-Saksa tarjoutuikin lisäämään omaa aktiivisuuttaan pohjoisen alueella ja toiminta-alueen rajoituksen poistaminen vuonna 1980 olikin osittain vastaus jatkuviin pyyntöihin. Vuoden 1987 loppuun mennessä 350 kauppa-alusta vastaan oli hyökätty Persianlahdella Iranin ja Irakin toimesta. Yhdysvallat oli tämän takia joutunut lähettämään alueelle 47 omaa sota-alustaan. Tilanteen kiristyminen Persianlahdella lisäsi myös Yhdysvaltojen painostusta Länsi-Saksaa kohtaan ja aikaisemmat tarjoukset tai sovittelut eivät enää riittäneet. Pitkän painostuksen jälkeen vuonna 1987 Länsi-Saksa muuttikin mielipidettään ja päätti lähettää kolme alusta Välimerelle kompensoimaan Yhdysvaltojen aluksia, jotka siirtyisivät edelleen Persianlahdelle. Alukset liitettiin Naton Välimeren valmiusyksikköön (*Naval On Call Force Mediterranean, NAVOCFORMED*). Vuonna 1988 ensimmäisen rotaation palattua takaisin Bundesmarine lähetti viisi alusta takaisin aikaisemman kolmen sijaan. Näiden alusten komennuksen kesto sidottiin Persianlahden tilanteeseen. 1980-luvun taitteen muutokset Länsi-Saksassa ja Bundesmarinessa johtuivat siis pitkälti Yhdysvaltojen sitoutumisesta Persianlahdelle sekä myös osittain Neuvostoliiton hyökkäyksestä Afganistaniin.⁹³

4.3 Uusien alusten käyttöönotto ja vanhojen poistaminen

Vaikka rajoitusten poiston yhteydessä Bundesmarinelle ei myönnettykään lisävaroja kalustoa ja miehistöä varten, pyrki se kuitenkin tekemään kasvaneen osuutensa liittouman sisäisessä työnjaossa. Kun Yhdysvallat sekä muut liittolaiset siirsivät aluksiaan Pohjois-Atlantilta ja

⁹² Udo 1981, ss. 245–246; Tindall 1983, s. 32; Wagner 1988, ss. 88, 286, 293; Alves, Dora: *The German Navy Moves Out, United States Naval Institute Proceedings*, vol 107/935, tammikuu 1981, ss. 96–97.

⁹³ Wagner 1988, ss. 286–287, 304–309.

Pohjanmereltä muille konfliktialueille, tarvitsi Bundesmarine uusia raskaita aluksia täyttämään tyhjiötä. Bremen-luokan suunnittelutyöhön oli aloitettu jo ennen toiminta-alueen kasvua, joten niiden hankinta ei liittynyt rajoituksen poistoon. Uusien alusten käyttöönoton yhteydessä kaikista vanhentuneista ei voitu vieläkään luopua, vaan osa modernisoitiin jo toisen kerran.⁹⁴ Naton jäsenmaat pyrkivät hyödyntämään liittouman luomaa mahdollisuutta käyttämässään kalustossa. Bundesmarine käytti tanskalaisia tutkia, brittiläisiä kaikuluotaimia, ranskalaista miinanetsintäjärjestelmää sekä yhdysvaltalaisia ohjuksia. Bremen-luokkakin suunniteltiin yhteistyössä Tanskan kanssa (Tanskassa Kortenaer-luokan hävittäjä). Norjan kanssa taas työskenneltiin yhteisen sukellusveneen suunnittelussa.⁹⁵

Toisen maailmansodan aikaiset vanhentuneet Fletcher-luokan hävittäjät poistettiin käytöstä 1980-luvun alussa. Köln-luokan fregateista ensimmäiset kolme poistettiin käytöstä myös 1980-luvun alussa ja loput kolme 1980-luvun lopussa.⁹⁶ Fletcher ja Köln-luokan aluksien korvaajan johdosta aloitettu selvitystyö 1970-luvun alussa konkretisoitui vuonna 1982, kun ensimmäiset kaksi kuudesta Bremen-luokan fregatista otettiin käyttöön. Alkuperäisen suunnitelman loput neljä alusta toimitettiin vuoteen 1984 mennessä. Aluksien rakentaminen oli Bundesmarinen suurin laivanrakennusohjelma sitten toisen maailmansodan, ja ensimmäistä kertaa Bundesmarinen aluksiin tuli helikopteri, joka paransi merimaaliohjusten maalinosoitusta sekä sukellusveneentorjuntaa.⁹⁷ Länsi-Saksa hankki vielä kaksi Bremen-luokan alusta lisää vuonna 1989.⁹⁸

Ohjusvenelaivue koki myös päivityksiä, kun uusi kymmenen Type 143A -ohjusveneen sarja otettiin käyttöön vuosina 1982–1984 ja vanhentuneesta Zobel-luokasta luovuttiin. Aiemmasta versiosta poiketen näiden aluksien toinen 76 mm tykki oli korvattu nykyaikaisella ilmatorjuntaohjusjärjestelmällä. 1980-luvun puolivälissä Lütjens-luokan aluksien päivityksiin sisältyivät uudet laukaisunhallintalaitteet, Harpoon-merimaaliohjukset sekä tykkien tutka-

⁹⁴ Tindall 1983, s. 64.

⁹⁵ Alves, Dora: Linchpin of the Northern Flank, *United States Naval Institute Proceedings*, vol 107/940, kesäkuu 1981, s. 101.

⁹⁶ The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1984–1985*, Alden Press, Oxford, 1984, s. 41; The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1989–1990*, Nuffield Press, Oxford, 1989, ss. 63–64; Snyder 2002, s. 500.

⁹⁷ Bremen-luokassa käytettiin yhdistettyä diesel- ja turbiinikoneistoa, jonka avulla se kykeni 30 solmun huippunopeuteen. Aseistuksena aluksilla oli kahdeksan Harpoon-merimaaliohjusta, 8 Seasparrow-ilmatorjuntaohjusta, kaksi 24 ohjuksen RAM-lähi-ilmatorjuntaohjusjärjestelmää, torpedoputket sekä 76 mm Oto Melara -tykki.

Wagner 1988, ss. 49–50; Tindall 1983, s. 63.

⁹⁸ The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1990–1991*, Nuffield Press, Oxford, 1990, s. 67.

ohjaukset. Meri-ilmavoimat poisti vanhoja F-104-koneita, kun se sai ensimmäiset uusista Tornado-hävittäjistä käyttöönsä vuonna 1982.⁹⁹

4.4 Bundesmarinen ja Volksmarinen yhdistyminen

Valtaannousunsa jälkeen Gorbatšov ilmoitti kesäkuussa 1988, että Neuvostoliitto hylkäisi Brezhnevin doktriinin, jonka oikeutuksella se oli ylläpitänyt kommunismia Itä-Euroopassa. Saman vuoden joulukuussa Gorbatšov kertoi puheessaan Yhdistyneissä kansakunnissa, että Neuvostoliitto vetäisi 50 000 miestä ja kuusi panssaridivisioonaa pois Itä-Euroopasta. Itä-Euroopan maiden vallankumouksien sekä Neuvostoliiton liennytystoimenpiteiden johdosta marraskuun 9. päivänä 1989 Berliinin muuri kaatui. Gorbatšov ilmoitti välittömästi, että Saksojen yhdistyminen ei muurin kaatumisesta huolimatta olisi mahdollista. Länsi-Saksan liittokansleri Helmut Kohl kuitenkin laati välittömästi 10 kohdan suunnitelman yhdistymiselle. Saksat halusivat päättää omista asioistaan keskenään, eivätkä tahtoneet, että Yhdysvallat, Ranska, Englanti ja Neuvostoliitto puuttuisivat asiaan. Helmikuussa 1990 yhteisten neuvottelujen lopputuloksena ryhdyttiin ajamaan Saksojen yhtenäistymistä. Tässä vaiheessa Gorbatšovkin näki, että yhdistymistä ei voisi estää, mutta ilmoitti, että yhdistynyt Saksa ei voisi olla Naton jäsen. Saksat ja Neuvostoliitto kuitenkin sopivat Nato jäsenyyteen liittyvistä yksityiskohdista syyskuussa 1990. Saksa lupasi maksaa Neuvostojoukkojen ylläpito- ja siirtokustannukset pois Itä-Saksan alueelta vuoteen 1994 asti. Entisen Itä-Saksan alueelle ei myöskään saanut sijoittaa Naton joukkoja eikä ydinaseita. Lokakuun 3. päivänä 1990 Saksojen yhdistyminen rikkoi lopulta kaksinapaisen maailmankuvan.¹⁰⁰

Yhdistymisen myötä myös Saksojen asevoimat yhdistyivät. Kylmän sodan vastakkainasettelun takia molempien maiden armeijat olivat tarpeettoman suuria muuttuneeseen turvallisuusympäristöön nähden, joten kalustoa sekä joukkoja tuli karsia. Länsi-Saksa käytännössä päätti mitä Volksmarinesta otettiin mukaan. 14 000 miestä, 71 taistelualusta sekä lukuisia apualuksia, satamia, tukikohtia ja rakennuksia odottivat päätöstä tulevaisuudestaan.¹⁰¹ Yhdistyminen tuli olemaan rankkaa entisille Itä-Saksan asevoimille sekä varsinkin laivastolle. Amiraali Mann Länsi-Saksan laivastosta sanoi, että täyttääkseen tehtävänsä yhdistymisen jälkeen Saksan laivasto ei tarvitsisi kaikkia käytössä olevia aluksiaan¹⁰². Käytännössä tämä tar-

⁹⁹ Bethge 1984, ss. 28–29.

¹⁰⁰ Dickenson, Curtis R: *The Rebirth of a World Power? German Unification and the Future of European Security*, Naval Postgraduate School 1990, ss. 74, 96, 183.

¹⁰¹ Ehle, Jürgen: The German Navy after the Cold War and Reunification, *Naval War College Review*, vol LI, N:o 4, syksy 1998, ss. 65-66.

¹⁰² Tulevaisuuden laivasto tulisi Mannin mukaan koostumaan maksimissaan 12:sta fregatista, 14:sta tiedustelu lentokoneesta, 18:sta sukellusveneestä, 26:sta ohjusveneestä, 26:sta miinantorjunta-aluksesta, 105:stä hävittäjälentokoneesta, 38:sta helikopterista sekä kymmenestä tukialuksesta.

koitti sitä, että Volksmarinen aluksille ei jäänyt tilaa, vaan ne aiottiin poistaa käytöstä.¹⁰³ Saksan laivasto päätti kuitenkin jatkaa kahdentoista entisen Volksmarinen aluksen¹⁰⁴ käyttöä toistaiseksi, jotta osa Volksmarinen henkilöstöstä pystyttiin pitämään töissä sekä alukset arvioimaan mahdollisten ostajien toivossa.¹⁰⁵ Taulukko numero neljä esittelee yhdistyneen Saksan laivaston vuonna 1992.

Hävittäjä (6)	3 Lütjens	3 Hamburg
Fregatti (12)	8 Bremen	4 Parchim
Korvetti (5)	5 Thetis	
Emäalus (15)	4 Rhein	8 Lüneberg
Ohjusvene (40)	10 Type 143	10 Type 143A 20 Type 148
Sukellusvene (24)	18 Type 206/206A	6 Type 205
Laivat ja raivaajat	55 alusta	(+5) Kondor, jotka poistetaan
Meri-ilmavoimat (123)	104 Tornado	19 Breguet Atlantic

Taulukko 4. Yhdistyneen Saksan laivaston joukot vuonna 1992. Taulukosta näkee, että osa Volksmarinen aluksista oli edelleen vuonna 1992 arvioinnin alla. Merivoimien vahvuus oli 37 600 miestä, joista 5 200 oli Itäisessä osassa.¹⁰⁶

Yhdistymisen yhteydessä laaditun sopimuksen mukaisesti merivoimien kooksi rajoitettiin 26 200 sotilasta. Suurin osa Itä-Saksan sotilaista poistui palveluksesta. Palvelukseen jäänyt osa sai aluksi vain määräaikaikaisuuksia ja heidän henkilötietonsa tarkastettiin yksityiskohtaisesti.¹⁰⁷

¹⁰³ Lok, Joris Janssen: No room for E German ships, *Jane's Defence Weekly*, vol 14, N:o 13, 29.9.1990, s. 567.

¹⁰⁴ Kahteentoista alukseen kuului viisi Kondor-luokan miinanraivaajaa, neljä Parchim-luokan korvettia, yksi Koni-luokan fregatti sekä yksi Sassnitz-luokan ja yksi Tarantul-luokan korvetti.

¹⁰⁵ Schulte, Heinz: New role for 12 E German Ships, *Jane's Defence Weekly*, vol 14, N:o 18, 3.11.1990, s. 869.

¹⁰⁶ The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1991–1992*, Nuffield Press, Oxford, 1991, ss. 59–60.

¹⁰⁷ The International Institute for Strategic Studies London 1991, s. 49.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Bundesmarine perustettiin toisen maailmansodan jälkeiseen muuttuneeseen turvallisuusympäristöön vastaamaan yhtenä Naton osana idän uhkaan. Länsivallat olivat ajautuneet tilanteeseen, jossa Saksasta tahdottiin mieluummin liittolainen kuin mahdollinen vastustaja. Yhdysvallat sai näin Länsi-Saksasta Nato-jäsenmaan, jonka sijainti Keski-Euroopassa oli ensiarvoisen tärkeää liittouman pelotevaikutukselle ja puolustukselle Neuvostoliittoa ja sen vaikutusvallan olevia valtioita vastaan.

Bundesmarinen käyttöperiaatteet olivat koko sen olemassaolon ajan vahvasti sidottuina Naton doktriiniin. Naton doktriinia taas ohjasi sen suurimman jäsenmaan, Yhdysvaltojen, tarkoituksetperät. Muutokset kylmän sodan vastakkainasettelussa vaikuttivat Yhdysvaltojen tahtoon ja tätä kautta Naton doktriiniin, josta se lopulta jalkautui Bundesmarinen käyttöperiaatteisiin tai sen osa-alueisiin. Käyttöperiaatteita ohjasivat siis Itämeren ja Pohjanmeren toiminta-alueet, Neuvostoliiton ja Varsovan liiton muodostama uhka, tehtävät rauhan ja sodan aikana, käytössä olleet resurssit ja kalusto sekä Naton doktriini ja liittolaiset.

Naton tavoitteena oli estää Neuvostoliiton valtapyrkimyksiä kaikin tavoin. Naton kollektiivisen tehtäväjaon mukaisesti Bundesmarinen tuli yhtenä osana vastata Naton kokonaispuolustuksesta. Itämeren toimintaympäristössä se tarkoitti Varsovan liiton laivastovoimien patoamista Itämerelle. Pohjanmerellä taas satamien auki pitämistä sekä vahvistusten suojaamista. Bundesmarinelle käskettiin yhteistyössä sen liittolaisten kanssa Neuvostoliiton Itämeren laivaston pääsyn estäminen Pohjanmerelle, oman merialueen hallinta sekä Tanskan salmien puolustus. Yleisin uhkakuva oli Neuvostoliiton toteuttama hyökkäys Tanskan salmien haltuun ottamiseksi. Se olisi ollut kaikkien puolustushaarojen yhteisoperaatio, joten merialueen hallinnalla oltaisiin myös estetty maavoimien operaatioiden tukemista, joka oli toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliiton Itämeren laivaston päätehtävä.

Bundesmarinen kansalliset tehtävät sekä Naton käskemät tehtävät kulkivat siis käsi kädessä, koska uhkakin oli yhteinen. 1950- ja 1960-luvun massiivisen kostoiskun doktriinin mukaan Neuvostoliitto olisi aloittanut vihamielisen toiminnan ja hyökkäyksen. Länsi-Saksan oli tarkoitus viivyttää vihollista alueellaan, kun ydinaseet olisivat lentäneet Länsi-Saksan yli Neuvostoliiton joukkojen selustaan. Tämän jälkeen Nato olisi toteuttanut vastahyökkäyksen, jonka yhtenä reittinä olisi ollut Bundesmarinen hallussa pitämät Tanskan salmet. Vahvistus- ja täydennyskuljetuksien suojaukseen osallistuminen Pohjanmerellä kuului Bundesmarinelle jo massiivisen kostoiskun doktriinin aikana, mutta Bundesmarinella ei ollut vielä silloin

varsinaista kykyä toimia niin kaukana tukikohdistaan, joten muut liittolaiset olisivat keskenään vastanneet siitä 1970-luvulle saakka.

Tämä johtui siitä, että perustettaessa Bundesmarinella ei ollut kalustoa, jolla se olisi voinut toteuttaa tehtäviään. Tämän takia muut liittolaiset avustivat sitä kaluston ja koulutuksen suhteen, koska toisen maailmansodan rauhansopimusten rajoitukset olivat jättäneet kymmenen vuoden tauon osaamiseen. Nato-jäsenyyden ja annettujen tehtävien takia laivasto tuli rakentaa uudestaan ja nopeasti. Ensimmäiset alukset saatiin Bundesmarinea edeltäviltä merellisiltä organisaatioilta sekä muilta liittolaisilta. LSU:n sekä merivartioston alukset olivat pieniä miinanraivaukseen sekä rannikon vesialueiden valvontaan soveltuneita aluksia. Brittien hallinnoimalta Klossen pikaveneryhmältä se sai ensimmäiset moottoritorpedoveneensä. Yhdysvallat ja Iso-Britannia toimittivat toisen maailmansodan aikaisia hävittäjiä ja fregatteja Bundesmarinelle. Osa saatiin lainaperiaatteella ja osa ostettiin. Uudet liittolaiset antoivat myös Kriegsmarinelta takavarikoituja aluksia takaisin.

Länsi-Saksassa alkoi myös välittömästi telakoiden kunnostus ja uusien alusten rakentaminen, koska valtaosa saaduista ja käyttöönotetuista aluksista oli jo valmiiksi vanhentuneita, koska ne olivat toisen maailmansodan aikaisia. Jaguar-, Thetis-, Köln-, Hamburg- ja Rhein-luokan alukset otettiin kaikki käyttöön 1960-luvun taitteessa. Uusien hävittäjä- ja fregattiluokan alusten johdosta brittien toisen maailmansodan aikaisia fregatteja siirrettiinkin 1960-luvulla koululaivoiksi ja koekäyttöön. Näin päivitettiin kalustoa nykyaikaisemmaksi. Sukellusveneet ja meri-ilmavoimien aseistetut lentokoneet toivat myös lisää ulottuvuutta Länsi-Saksan meripuolustukseen.

1950-luvulla vanhoista vastustajista ja miehittäjistä tuli liittolaisia Nato-jäsenyyden ansiosta. Alussa osa liittolaisista näki Länsi-Saksan aseistamisen pakollisena asiana, koska ne eivät olleet unohtanut toista maailmansotaa. Tästä kuitenkin päästiin hiljalleen pois. Yhteistyö oli erittäin aktiivista niin harjoitusten, kaluston sekä osaamisen kehittämisen suhteen. BALTAP:in johtoportaan perustaminen 1960-luvun alussa kuvastaa Bundesmarinen halua kehittää omaa toimintaansa tehokkaammaksi. STANAVFORLANT:in valmiusyksikköön osallistuminen vuodesta 1967 lähtien korostaa myös aktiivista roolia liittoumassa.

Bundesmarinen toiminta-alue oli vuodesta 1956 vuoteen 1970 käytännössä Itämeri. Aluksilla ei ollut kykyä toimia Pohjanmerellä eikä uhkakuva vielä sitä kokonaisuudessaan vaatinut, koska Neuvostoliiton painopiste oli Itämerellä. Itämeren alueen puolustus rakentui koko tutkimusperiodin ajan etupainotteisesta puolustuksesta ja syvyyden hyödyntämisestä. Eri

aluslajit toimivat omilla puolustustasoillaan ja näitä tuki ensin F-104G –torjuntahävittäjät ja 1980-luvulla Tornado-hävittäjät. Vihollista ei saanut päästää läpi Tanskan salmista, mutta myöskään maa-alueiden menetykseen ei ollut varaa. Puolustus syveni, kun sukellusveneet pystyivät siirtämään ulkokehää Itämeren keskiosista itään. Tämä näkyy 1960- ja 1970-luvun lehtiartikkeleissa mainituissa sukellusveneiden toiminta-alueissa. Raskaammat alukset kuitenkin siirrettiin pois Tanskan salmista Pohjanmerelle vuoteen 1970 mennessä raketti- ja ohjusuhkan takia eivätkä alukset olisivat kyenneet hyödyntämään toiminta-aluetta edukseen. Breguet 1150 Atlantic -meritiedustelukoneet toivat myös aseistetun ilmakomponentin Pohjanmeren alueelle valvontalentoillaan. Bundesmarinen käyttöperiaatteet muuttuivat, kun Nato otti joustavan vastatoiminnan doktriinin käyttöön vuonna 1967.

Massiivisen kostoiskun doktriini oli sekä hyvä että huono doktriini Naton jäsenmaille Euroopassa. Länsi-Saksa oli Naton ydinasevarjon suojassa, mutta sotatilanteessa se olisi myös ollut keskellä laukaustenvaihtoa. Kun siirryttiin joustavan vastatoiminnan periaatteeseen, Bundesmarinesta tuntui että tuki Yhdysvalloilta väheni ja että samalla omaa panostusta tuli lisätä, koska konventionaaliset asevoimat korostuivat liittoumassa. Bundesmarinella ei ollut asetettujen rajoitusten johdosta ydinkäyttöisiä aseita tai aluksia hallussaan. Joustavan vastatoiminnan periaate kuitenkin vaati Bundesmarinelta kansallisella tasolla enemmän panostusta kriisitilanteessa. Kriisit nähtiin pitkäkestoisina ja vahvistukset olivat Atlantin toisella puolen. Bundesmarinen sekä muiden pohjoisen selustan liittolaisten tuli puolustaa ylivoimaista vihollista vastaan mahdollisen sodan alkuvaiheessa ja selviytyä, ennen kuin vahvistukset oltaisiin saatu kuljetettua alueelle.

Joustavan vastatoiminnan periaatteet muotoutuivat Bundesmarinelle vuoden 1972 uuden laivastodoktriinin johdosta. Pohjanmeri nostettiin operatiivisesti samalle tasolle Itämeren kanssa. Muutos ei tullut yllättäen, koska suunnitelmia oli jo tehty alueen sodan ajan hyödyntämistä varten. Uhkakuva oli myös vaatinut vahvaa keskittymistä Itämeren alueelle ja etenkin Tanskan salmien puolustukseen. Ensimmäinen toiminta-alueen laajeneminen johtui uudesta doktriinista ja siihen vaikutti oman suorituskyvyn kasvu sekä Naton ja Länsi-Saksan tekemä päätös toiminta-alueen laajentamisesta vuonna 1973. Bundesmarinen osallistuminen STANAVFORCHAN:in valmiusyksikköön vuonna 1973 alleviivaa laajentunutta toiminta-aluetta hyvin. Molempien valmiusyksiköiden toiminta sijoittui Pohjanmerelle ja sen lähialueille. Valmiusyksiköihin osallistuminen mahdollisti Bundesmarinen toiminnan liittolaisten kanssa operatiivisesti eikä pelkästään yhteisharjoitusten ja laivastovierailujen muodossa. Yhteisharjoituksissa Bundesmarine pääsi 1970-luvulla toimimaan myös

liittolaistensa kanssa yhdessä, kun aikaisemmin se oli joutunut kuvaamaan vastustajan joukkoja pelattavissa skenaarioissa.

Uhkan vaikutus käyttöperiaatteeseen on havaittavissa Neuvostoliiton painopisteen siirrosta. Toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliiton laivasto oli keskittynyt maavoimien operaatioiden tukemiseen ja rannikon puolustukseen. Tanskan salmien haltuunoton sekä Naton mahdollisen maihinnousuhyökkäyksen torjunnan takia Neuvostoliiton painopiste oli juuri Itämeren laivastossa. Tällöin myös Bundesmarine oli orientoitunut Itämerelle. Kun Neuvostoliitto tajusi väärinymmärrätyn uhkakuvan Natosta, siirsi se painopisteen pohjoisen laivastolle ja joustavan vastatoiminnan periaate edellytti myös Bundesmarinea osallistumaan korostetummin merikuljetusten suojaamiseen. Varsovan liiton yhdistyneen laivaston harjoittelu Pohjanmeren ja Atlantin merialueilla vuonna 1968 antaa osviittaa Neuvostoliiton painopisteen muutoksesta. Bundesmarinen uuteen doktriiniin vaikuttivat siis joustavan vastatoiminnan periaate, omien alusten suorituskyvyn kasvu, STANAVFORLANT:in valmiusyksikköön osallistuminen, alueen ulkopuoliset kriisit, joihin liittolaiset osallistuivat sekä vihollisen muodostaman uhkakuvan muuttuminen.

Pohjanmerellä painopisteenä olisi ollut Atlantilta tulevien täydennysten suojaaminen. Neuvostoliiton intressien siirtyessä pohjoiselle laivastolle myös taistelut pinta-alusten kanssa tulivat Pohjanmeren uhkakuvaan, koska vihollinen olisi tuonut aluksia alueelle jo kriisin aikana. Pohjanmeri ei olisi siis säästynyt taisteluilta, vaikka Neuvostoliiton Itämeren laivasto olisikin onnistuttu patoamaan Itämerelle. Tämän takia myös osa miinasodankäynnin aluksista oli sijoitettuna Pohjanmeren alueelle, jotta tärkeät satamat, joihin vahvistukset tulisivat, olisi pystytty pitämään Naton käytössä. Tämä asia on voinut myös vaikuttaa siihen, että 206-tyyppin sukellusveneen toiminta-alueeksi laskettiin myös aiemmista sukellusveneistä poiketen Pohjanmeri.

Merimaaliohjuksen onnistunut kehitys Neuvostoliiton aluksissa pakotti lännen vastaavanlaiseen kehitystyöhön. Vuonna 1971 WEU sallikin merimaaliohjuksen käytön taktisessa puolustuksessa Bundesmarinelle, mikä näkyy niin ohjusveneidän kehityksessä kuin Hamburgluokan fregattien modernisoinnissa 1970-luvulla. Uusien ohjusvenelaivueiden käyttöperiaatteet pysyivät vastaavina verrattuna torpedovenelaivueisiin. Ne olisivat edelleen toimineet emäaluksen tukemana sitoen vihollisen pinta-alukset taisteluun. Ohjuksen pidempi kantama olisi varmasti muuttanut alusten toimintaa taktisessa mielessä. Teknisen kehityksen tuomat muutokset olivat havaittavissa myös raskaampien alusten lisääntyneissä ohjusaseissa, jotka päivittyivät modernisointien yhteydessä. Lütjens-luokan aluksiin asennettiin uudet

ohjukset 1980-luvulla. Bremen-luokan aluksissa taas kiteytyi paljolti Bundesmarine muuttunutta olemusta. Se suunniteltiin pelkästään Pohjanmerelle ja se korvasi aiemmat Fletcher- ja Köln-luokan alukset. Vahvan aseistuksen ja helikopterin johdosta se toi Pohjanmerelle vahvaa suorituskykyä Neuvostoliiton aluksia vastaan. Viivästykset kuitenkin vaivasivat erittäin pahasti Bremen-luokan aluksien käyttöönottoa, koska ne saatiin käyttöön vasta 1980-luvulla.

Bundesmarine joutui tasapainoilemaan alusten käytössä tehtävien toteutuksen, uhkan sekä budjettiongelmien välillä. Useat alukset olivat vanhentuneita joko vastaamaan uhkaan tai yksinkertaisesti käyttöikänsä johdosta. Silti aluksia käytettiin usean vuosikymmenen ajan. Torpedoveneet olivat vanhentuneita jo 1960-luvun lopussa vastaamaan ohjusten muodostamaan uhkaan, kuten Fletcher-luokan alukset, mutta niitäkin käytettiin vielä STANAVFORLANT:in valmiusyksikössä, koska ne edelleen soveltuivat tehtävään, eikä ollut uusia aluksia korvaamaan niitä.

Bundesmarine asema Natossa korostui merkittävästi 1980-luvun alussa. Pohjanmeren sopimuksen myötä vuonna 1979 komentorakennetta yksinkertaistettiin, jotta liittolaisten laivastot pystyivät joustavammin toimimaan koko toiminta-alueella. Vastaava muutoshan oli Länsi-Saksan aloitteesta tapahtunut Tanskan salmien alueella jo vuonna 1962. Pohjanmeren sopimus johti CONMAROPS:in perustamiseen, mikä otti etupainotteisen puolustuksen merellisessä toimintaympäristössä korostetummin esiin koko liittoumassa. Malli, jota Bundesmarine oli noudattanut koko olemassaolonsa ajan.

Länsi-Saksan poistaessa rajoitteet Bundesmarine toiminta-alueesta vuonna 1980 mahdollisti aikaisempaa kokonaisvaltaisemman toiminnan Natossa sekä Pohjanmerellä. Tämän takia Bundesmarine saikin molempien valmiusyksiköiden komennot itselleen ensimmäistä kertaa vasta 1980-luvulla, kun se pystyi toimimaan samalta viivalta ja täydellä panostuksellaan valmiusyksiköissä. Meritiedustelukoneiden laajennetut valvontalennot Norjanmeren alueella työnsivät puolustuskehää pohjoiseen etupainotteisen puolustuksen periaatteen mukaisesti. Toiminta-alueen rajoituksen poistoon vaikutti eniten Yhdysvaltojen sitoutuminen kriisialueille. Tällä Bundesmarine pystyi kompensoimaan muiden liittolaisten sitoutumista alueen ulkopuolisiin kriiseihin. Vietnamin sota sekä Persianlahden tapahtumat jättivät tyhjiön pohjoisen selustaan, jonka Bundesmarine pystyi täyttämään. Neuvostoliiton toiminta Afganistanissa vaikutti myös osittain laajemman toiminta-alueen tarpeeseen. Ylimääräisiä resursseja ei myönnetty Bundesmarinelle joukkojen tai kaluston suhteen, vaikka oma

toiminta-alue laajenikin. Tällä Länsi-Saksa yritti hillitä Naton painostusta aluksien käytön suhteen.

Yhdysvallat painostivat Bundesmarinea pitkään osallistumaan myös oman toiminta-alueensa ulkopuolelle liittouman tehtävissä. Länsi-Saksa oli erittäin haluton ja perusteli tätä perustuslaillisilla rajoituksillaan. Käytännössä Länsi-Saksa ei halunnut vaikuttaa sotilasvoimallaan muualla, koska se olisi muistuttanut aikaisempien maailmansotien tapahtumia. Vasta vuonna 1988 Bundesmarine suostui lähettämään aluksiaan pois Pohjois-Euroopan alueelta Väli-merellä toimineeseen alusosastoon. Tämä ei tarkoittanut, että Välimerestä olisi tullut sen vakituinen toiminta-alue, vaan Bundesmarine pystyi kantamaan kollektiivisen osansa liittoumassa.

WEU:n asetutannon rajoitusten poistot tapahtuivat Länsi-Saksaa kohtaan portaittain. Ne mahdollistivat erilaisten asejärjestelmien sekä raskaampien alusten käyttämisen. Alusten uppoumia koskeneet rajoitteet eivät enää tiettyyn pisteeseen saakka vaikuttaneet Bundesmarinen toimintaan, vaan suurin vaikutus oli ulkomaiseen vientiin menneeseen kalustoon. Bundesmarinella ei ollut tarvetta rakentaa raskaita hävittäjiä itselleen, niin kuin Hamburg- ja Bremenluokan fregattien hankinnat osoittavat. Suuret sukellusveneet eivät olisi myöskään mahdollistaneet Itämeren olosuhteiden hyväksikäyttöä. Herätemiinojen sekä ohjusaseiden käytön salliminen sen sijaan oli välttämätöntä koko liittouman puolustusta ajatellen.

Turvallisuusympäristö maailmassa ja etenkin Euroopassa muuttui täysin Saksojen yhdistymisen ja Neuvostoliiton romahtamisen myötä. Yhdistynyt Saksa säilyi Nato-jäsenmaana, mutta Varsovan liitto tai Neuvostoliitto eivät olleet enää uhkakuvan kärjessä. Volksmarinen suorituskykyä ei yhdistymisen myötä uuteen Saksan laivastoon, *Deutsche Marineen*, kuitenkaan merkittävästi tullut. Volksmarinen alukset olivat huonokuntoisia tai muuten sopimattomia uusiin tehtäviin. Volksmarinen henkilöstöön suhtauduttiin myös epäilevästi ja palveluksessa jatkavien sotilaiden henkilötiedot tarkastettiin perusteellisesti. Deutsche Marine pystyi siirtämään painopisteensä pois Pohjanmereltä ja Tanskan salmista sekä korostamaan rooliaan Natossa entisestään, mikä näkyy 1990-luvun kriisinhallintatehtävissä, joihin se osallistui aluksillaan sekä meri-ilmavoimillaan¹⁰⁸.

Bundesmarine kehittyi perustamisensa jälkeen erittäin tehokkaaksi osaksi Natoa, joka oli korvaamaton pohjoisen selustan turvallisuudelle. Bundesmarinella oli täysi kyky toimia itsenäisesti niin rauhan kuin sodankin aikana verrattuna Volksmarineen, joka oli pelkästään yksi osa

¹⁰⁸ Ehle 1998, s. 64.

Varsovan liiton koalitiota. Bundesmarine oli yhden jäsenmaan laivasto Natossa, joka hoiti osuuttaan jaetun vastuun mukaisesti huomioiden annettu tehtävä ja toiminta-alueen erityispiirteet. Kun Bundesmarine oli saavuttanut 1960-luvulla riittävän suorituskyvyn toimia kauempana tukikohdistaan, liittyivät perimmäiset syyt toiminta-alueen muutoksissa Neuvostoliiton alusten liikehdintää sekä liittolaisten siirtymiseen pois pohjoisen alueelta. Kiteytettynä Bundesmarinen perustamisen yhteydessä WEU rajoitti sen toimintaa, kun taas lopulta Länsi-Saksa rajoitti itse omaa toimintaansa.

Yksittäinen uusi doktriini, uhkakuvan muutos, tekninen kehitys tai rajoituksen poisto toiminta-alueessa ja aserajoituksissa ei muuttanut koko käyttöperiaatetta, mutta vaikutti johonkin käyttöperiaatteen osa-alueeseen. Bundesmarinen käyttöperiaatteet muuttuivat käytännössä Naton sekä omien kansallisten intressien takia. Muutokset Natossa johtuivat taas Yhdysvalloista. Yhdysvallat toteuttivat omaa suurvaltapolitiikkaansa ja pyrkivät sisällyttämään sen liittolaiset mukaan. Länsi-Saksa halusi olla osallistuva Naton jäsenmaa, mutta samalla ei halunnut sitoa itseään toiminta-alueensa ulkopuolelle.

6 LÄHTEET

6.1 Julkaistut lähteet

6.1.1 Kirjallisuus

Merisotilaan käsikirja, toimittanut Merivoimien Esikunta, Edita Prima Oy, Helsinki, 2010.

Blackman, Raymond: *Jane's Fighting Ships 1964–65*, toimittanut Sampson Low Martson & Co Ltd, Groves, painanut Brodie & Co Ltd, Windsor Trading Estate, Buckinghamshire, 1964.

Blackman, Raymond: *Jane's Fighting Ships 1970–71*, toimittanut Sampson Low Marston & Co Ltd, painanut Netherwood Dalton & Co Ltd, Huddersfield, 1970.

Peifer, Douglas C: *The Three German Navies, Dissolution, Transition and New Beginnings 1945–1960*, New Perspectives on Maritime History and Nautical Archaeology, James C. Bradford & Gene A. Smith, University Press of Florida, Gainesville, 2002.

Rekkedal, Nils Marius: *Nykyaikainen sotataito – Sotilaallinen voima muutoksessa*, toimittanut Maanpuolustuskorkeakoulussa Juha Mälkki, Edita Prima Oy, Helsinki, 2006.

Rekkedal & Bergström: *Operaatiotaito – Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*, Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksen julkaisusarja 1, N:o 1, Edita Prima Oy, Helsinki, 2013.

Sander-Nagashima, Johannes: *Die Bundesmarine 1950 bis 1972 Konzeption und Aufbau*, Herausgegeben vom Militärgeschichtlichen Forschungsamt, Band 4, Oldenbourg Wissenschaftsverlag, München, 2006.

Tunander, Ola: *The Secret War Against Sweden, US and British Submarine Deception in the 1980's*, Cass Series: Naval Policy and History, MPG Bookd Ltd, Bodmin, Cornwall 2004.

6.1.2 Artikkelit

Alves, Dora: The German Navy Moves Out, *United States Naval Institute Proceedings*, vol 107/935, tammikuu 1981.

Alves, Dora: Linchpin of the Northern Flank, *United States Naval Institute Proceedings*, vol 107/940, kesäkuu 1981.

Bailly-Cowell: A Report from Bonn, *NATO's Fifteen Nations*, vol 16, N:o 3, kesä–heinäkuu 1971.

Bethge, Ansgar: The Naval Policy Of The Federal Republic Of Germany, *Naval Forces*, vol 5, N:o 6, 1984.

Blackman, R. V. B: Germany Rebuilds Her Fleet, *Navy*, Vol LXX, N:o 8, elokuu 1965.

Blackman, Raymond: Soviet naval strength, *Navy*, Vol 73, N:o 6, kesäkuu 1968.

Bidlingmaier, Gerhard: The Strategic Importance of the Baltic Sea, *United States Naval Institute Proceedings* vol 84, N:o 9, syyskuu 1958.

Boehe, Ralf: Twenty years of naval shipbuilding, *NAVY International*, vol 80, N:o 9, syyskuu 1975.

Cagle, Malcolm: The Strategic Danish Straits, *United States Naval Institute Proceedings* vol 86, N:o 10, 1960.

Ehle, Jürgen: The German Navy after the Cold War and Reunification, *Naval War College Review*, vol LI, N:o 4, syksy 1998.

Fischer, Wolf-Dieter: The Role in Nato, *NAVY International*, vol 80, N:o 9, syyskuu 1975.

Garthoff, Raymond: Sea Power in Soviet Strategy, *United States Naval Institute Proceedings*, Vol 84, N:o 2, helmikuu 1958.

Harrigan, Anthony: The Soviet Sea Power Challenge: NATO In The Age Of Hydrospace, *NATO's Fifteen Nations*, Vol 13, N:o 3, kesä–heinäkuu 1968.

Harjula & Järvenpää: Ranskan ja Saksan liittotasavallan turvallisuuspoliittisten suhteiden kehitys: vastakkainasettelusta yhteistyöhön, *Tiede ja Ase*, N:o 41, 1983.

Horseman, Martin: STANAVFORCHAN, *Armed Forces*, helmikuu 1983.

International Defense Review: The S148 Class Fast Patrol Boats, Vol 6, N:o 3, kesäkuu 1973.

Jablonsky, Walter: The 206-class submarine, *NAVY International*, vol 80, N:o 9, syyskuu 1975.

Lok, Joris Janssen: No room for E German ships, *Jane's Defence Weekly*, vol 14, N:o 13, 29.9.1990.

Luther, Günther: German Navy in the Alliance, *NATO's Fifteen Nations*, vol 23, erikoispainos 1978.

Parnell: "Sever" and the Baltic Bottleneck, *United States Naval Institute Proceedings*, Vol 95, N:o 798, elokuu 1969.

Philippe, Udo: The growing importance of the German Navy for the defense of Western Europe, *International Defense Review*, vol 14, N:o 3/1981.

Reichert & Braun: Missions and Concept of the Federal German Navy, *United States Naval Institute Proceedings*, vol 101, N:o 12/874, joulukuu 1975.

Ruge, Friedrich: The Postwar German Navy and Its Mission, *United States Naval Institute Proceedings* vol 83, N:o 10, lokakuu 1957.

Ruge, Friedrich: The Reconstruction of the German Navy 1956–1961, *United States Naval Institute Proceedings* vol 88, N:o 7, heinäkuu 1962.

Schmidt, Walter: The West German Navy's Class 143 Fast Patrol Boat – a weapon system tailor-made for the Baltic, *International Defense Review*, vol 6, N:o 3, kesäkuu 1973.

Schulte, Heinz: New role for 12 E German Ships, *Jane's Defence Weekly*, vol 14, N:o 18, 3.11.1990.

Silvast, Pentti: Bundesmarine pienenee ja kasvaa, *Sotilasaikakauslehti*, N:o 6–7, 1971.

Snyder, David: Arming the Bundesmarine: The United States and the Build-up of the German Federal Navy, 1950–1960, *The Journal of Military History* N:o 66, huhtikuu 2002.

Troyka, Viktor: A Submerged Forward Defence, *United States Naval Institute Proceedings* vol 110/973, maaliskuu 1984.

Zenker, K. A.: The German Navy and It's Task in NATO, *NATO's Fifteen Nations*, Vol 7, N:o 5, loka–marraskuu 1962.

6.1.3 Opinnäytteet ja tutkimukset

Dickenson, Curtis: *The Rebirth of a World Power? German Unification and the Future of European Security*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1990.

Klima, Kenneth T: *Interpretations of Article 5 of The North Atlantic Treaty, 1949–2002*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2002.

Schneider, Peter: *The Evolution of NATO: The Alliance's Strategic Concept and Its Predecessors, 1945–2000*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2000.

Schoenfeld, Jobst: *German-American Security Relations Within NATO and The UN*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1994.

Tindall, John: *The Navies of the Federal Republic of Germany and the German Democratic Republic: A Comparison and Analysis of Structures, Alliance Relations, Doctrine, and Capabilities*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 1983.

Vitikka, Olavi: *Neuvostoliiton merivoimat, tehtävät ja suorituskyky: tulevan kehityksen arviointia*, Sotatieteen laitoksen julkaisusarja 1B, N:o 1, Toimittanut Sotatieteen laitoksen Strategian toimisto, Helsinki, 1974.

Vitikka, Olavi: *NATO:n merivoimat, tehtävät ja suorituskyky, tulevan kehityksen arviointia*, Sotatieteen laitoksen julkaisusarja 1B, N:o 4, Toimittanut Sotatieteen laitoksen Strategian toimisto, Helsinki, 1978.

Wagner, Jay: *West German Naval Policy on the Northern Flank: Determinants and Perspectives 1955–1988*, Norsk Utenrikspolitisk Institut, Oslo, 1988.

6.1.4 Lehdet

The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1968–1969*, Adlars & Son Ltd, Surrey, 1968.

Strategisen tutkimuksen instituutti Lontoo: *The Military Balance 1970–1971*, N:o 2078, Suomennoksen toimittanut Pääesikunnan tiedustelutoimisto, 31.12.1970, Helsinki.

The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1979–1980*, Adlard & Son Ltd, Batholomew Press, Dorking, 1979.

The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1984–1985*, Alden Press, Oxford, 1984.

The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1989–1990*, Nuffield Press, Oxford, 1989.

The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1990–1991*, Nuffield Press, Oxford, 1990.

The International Institute for Strategic Studies London: *Military Balance 1991–1992*, Nuffield Press, Oxford, 1991.

6.1.5 Internet-lähteet

Pedlow, Gregory: *Nato Strategy Documents 1949–1969*, 1997, <<http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a500328d.pdf>>, 10.4.2013

7 LIITTEET

Liite 1 Lyhenneluettelo

Liite 2 Karttakuva Bundesmarinen toiminta-alueesta ja tukikohdista 1960-luvulla

ACCHAN – Allied Command Channel
ACE – Allied Command Europe
ACLANT – Allied Command Atlantic
AFNORTH – Allied Forces Northern Europe
AFCENT – Allied Forces Central Europe
AFSOUTH – Allied Forces Southern Europe
BALTAP – Allied Forces Baltic Approaches
CINCCCHAN – Commander In Chief Channel
CINCAFNORTH – Commander In Chief Allied Forces North
CONMAROPS – Concept of Maritime Operations
EDC – European Defence Community
FSC – Federal Security Council
GM/SA – German Mine Sweeping Administration
LSU – Labor Service Unit
NAVOCFORMED – Naval On Call Force Mediterranean
NHT – Naval Historical Team Bremerhaven
SACEUR – Supreme Allied Commander Europe
SACLANT – Supreme Allied Commander Atlantic
SHAPE – Supreme Headquarters Allied Powers Europe
STANAVFORCHAN – Standing Naval Forces Channel
STANAVFORLANT – Standing Naval Forces Atlantic
WEU – Western European Union

Kuva 2. Bundesmarinen toiminta-alue, joka 1960-luvun alussa rajoittui pitkälti Itämerelle. Kuvaan on merkitty laivaston tukikohdat sekä meriilmavoimien tukikohdat. Lähde: Ruge 1962, s. 56.